

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ
НЫЗЫЛ ХОРАЯ КОМИТЕТТЕРИНИН, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН
ОБЛАСТ БОЛГАШ НЫЗЫЛ ХОРАЯ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

1956
МАРТ
6
ВТОРНИК
№ 49 (3502)

Өртөз 20 коп.

Алдыгы беш чыл планы болза, Совет чурттуң бүдүрүкчү күштеринин улам ыңайгы күчүлүг хөгжүлдесинин, бүдүрүлгенин улам-на бедик техниктиг деннелинче улус ажыл-агыйынын шилчилгесинин беш чылы, бүгү-ле шынар көргүзүлгенин дыка бедиишкининин болгаш ажыл-агый удуртулгазынын экижииникинин беш чылы болур ужурлуг.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдөдөдөгү алдыгы беш чыл планынын талазы-биле СЭКП-нин XX съездизинин директивалары

Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын XX съездизинин ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдөдөгү беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездизинин доктааткан онаалгалары чедикшигинин күсөтинген деп демдегел тур.

Эрткен беш чылдың дургузунда ССРЭ-нин улустуң продукциязы 85 хуу көвүдөз, ыңаарга бүдүрүлгенин чеп-бек-херекселерин бүдүрүп 91 хуу өскөн, а машина туудуш-кунунун болгаш металл ажылдап болжазырадынын продукциязынын нити хөгжүлүшү 1950 чыл-биле деңизерге, 1955 чылда 2,2 каттап улгаткан. 1955 чылда улустуң продукциязын 1940 чылдыңтан 3,2 каттап хейнү бүдүргөн. Аар улустуң продукциязынын өң чугула хевирлеринин — каннн, прокаттын, хөмүр даштын, нефтинин, электроэнергиянын, цементинин, алюминийин, автомобильдин, тракторларын болгаш продукциянын өске-даа хей-хей хевирлеринин талазы-биле беш чыл планынын онаалгалары ажык күсөтинген.

Тарааны болгаш мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин көвүдөдөр талазы-биле Партиянын болгаш Чазактын хуулап алган улустуң хемчеглерин боттандырганынын түннелинде социалисттик көдөз ажыл-агыйын күштүг көдөр-ринге таарымчалыг байдалдар тургустунган. Күр болгаш курулган черлерин шигедейл алганынын ачынында тараа туудуштарынын пөзү 1950 чылдыңтан деңизерге 1955 чылда барык-ла 24 миллион гектар көвүдөз. Кол-кол көдөз ажыл-агый курулгаларын нити чымдалары болгаш мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин өскөн.

Аар индустриянын чедикшигинин хөгжүдөз болгаш көдөз ажыл-агый продукциязынын өздүзүн улустуң херек-лел чүдүлгенин бүдүрүлгенин беш чыл дургузунда 76 хуу өстүрүп арганы берген, ол чорук дайын мурундагы деңиз-биле деңизерге, 2 каттап ажык өскөн ол болур. Транспорт талазы-биле беш чыл планынын онаалгалары ажык күсөтинген. Техниканы үзүктел чокка сайыраңгайжыдырынга, бүдүрүлгенин организастаарын экижидерге болгаш социалисттик чарышты калбарырынга үдө-зилеш, үлетпүр, көдөз ажыл-агыйда болгаш транспортта күш-ажылдын бүдүрүлгүчүлүгү өскөн.

1. Беш чыл чылым чылдарында ССРЭ-нин национал орулгазы 68 хуу көвүдөз, ажылчыларын болгаш албан-таатчыларын боттут ажыл-төлевири 39 хуу, а колхозчу-ларын боттут орулгалары — 50 хуу өскөн. Үр-мөктөп сатар баран саарылганынын талазы-биле беш чыл планынын онаалгалары ажык күсөтинген. Совет эртем болгаш курулган чедикшигинин хөгжүп турган.

Оң-биле калы СЭКП-нин XX съездизинин ажыл-агыйын ажыл-чорудулганын аңгы-аңгы талазында улустуң чет-пестерин демдегел тур. Үлетпүрүн чамык адыра-рынын хөгжүдөз улус ажыл-агыйын өзү турар херекселдеринин хожулап турар. Көдөз ажыл-агый продук-циязын бүдүрер талазы-биле беш чыл планынын онаал-галы чедик күсөтинген, ол чорук чине болгаш аш-чөм үлетпүрүн адыраларын хөгжүдөз, улустуң херек-лел бараанынын бүдүрүп үндүрерин саздадып турган.

Бүдүрүлгенин эээн хей адыраларында амы уениң эр-теминин болгаш техниказынын өң чаз чедикшигинин непередир болгаш ажылгаар херекте хожулашкын бэр

болуп турар: үлетпүр, көдөз ажыл-агыйда, транспортта болгаш туудуга механизастаашкынның база автоматчы-дылганын деннели ам-даа четпес.

Үлетпүрде болгаш туудуга күш-ажылдын бүдүрүлгүчүлүгү талазы-биле онаалга чедик күсөтинген, продукция-нын чангыс чижээне күш-ажылчы чарыгалдар ам-даа улут.

Беш чыл беш чыл планын боттандырганынын түннелинде чурттуң экономика күчүлүг өскөн, ажыл-агыйнын социалисттик системасы улам-на быжыккан, совет улустуң амыралынын материалдыг болгаш культурулгун деннели бөдөн, улус демократиянын чурттары-биле ССРЭ-нин ажыл-агыйын харылаалары калбарган, Совет Эвилелинин болгаш бүгү социалисттик лагеринин улустар аразында байланы быжыккан.

Совет Эвилели ам күчүлүг болгаш бүгү тала-биле хөг-жүдөз социалисттик бүдүрүлгел, казангызында-даа артык улут материалдыг кулавыралдыг, а ол ышкаш мергежилдиг калбардыг болуп турар.

Ниятиел бүдүрүлгенин хөгжүдөдөгү чедик алдынтан деңиз болза, бүгү улус ажыл-агыйнын тендиз дивез үндүзүн болуп турган болгаш болуп артар чүгө бүдүрү-лгенин чепсек-херекселдеринин бүдүрүлгенин эвес, харын база улустуң херек-лел чүдүлгенин бүдүрүлгенин дүргөн темпирлерин хөгжүдөр, ниятиелдин байлаан дыка көвүдө-дир болгаш оң-биле бистик чуртувуса коммунисттик ния-тиелди тургузарынын орунуга улам ыңай бурунгаарлап чорур арганы Совет күрүнеге берип турар.

Совет чурт тайбың экономиктиг чарыштын оруктарына ССРЭ-нин кол экономиктиг орулгазы—чоннук кижик са-нынга продукция бүдүрер талазы-биле эл-не сайыраңгай капиталисттик чурттарын чедерин болгаш эртерин төөгү-лүг өң кыска хуулааларын нитилене шийтирилээрде ам бүгү-ле эргежок чугула чүдүлгенин болуп турар деп Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын XX съездизин санап тур.

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдөдөгү алдыгы беш чыл планынын кол орулгалары болза, аар улустуң кол-даар хөгжүдөдөгү, үзүктел чок техниктиг деңизинин болгаш күш-ажылдын бүдүрүлгүчүлүгүн бедидеринин суурун-га улус ажыл-агыйын бүгү адыраларын улам ыңайгы күчүлүг өздүзүн хандыраары, көдөз ажыл-агый бүдүрү-лгенин күштүг көдөрүлүшкүнүн боттандыраары болгаш аңаа үндөзүлөш совет улустуң материалдыг чаагай бай-далын болгаш культурулгун деннелин дыка бедидерин чедик алыры болур.

Алдыгы беш чыл планы болза, Совет чурттуң бүдүрүкчү күштеринин улам ыңайгы күчүлүг хөгжүлдесинин, бүдүрү-лгенин улам-на бедик техниктиг деннелинче улус ажыл-агыйын шилчилгесинин беш чылы, бүгү-ле шынар көргүзүлгенин дыка бедиишкининин болгаш ажыл-агый удуртулгазынын экижииникинин беш чылы болур ужур-луг.

Партиянын болгаш совет улустуң мурунда турар кол орулгаларын барымдалаш, Совет Эвилелинин Коммуни-сттик партиязынын XX съездизин 1956—1960 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдөдөгү алдыгы беш чыл планынын талазы-биле дараазындагы Директиваларын доктадып тур:

I. Үлетпүр талазы-биле

1. Үлетпүр продукциязынын беш чыл дургузунда өздү-десин барык-ла 65 хууга тодаргайлаар.

Кара болгаш өнүгү металлургиянын, нефть, хөмүр даш болгаш химия үлетпүрүн улам ыңай хөгжүдөдөгү, электро-станциялар туудушкунунун мурунар техниктерин хандыра-ры, машина туудушкунун, ылангы техниктиг сайыра-ңгай станоктар, дарганалга-тапталга машиналары, авто-матика болгаш приборлар чепсектери бүдүрер дүргөн өстүрерин алдыгы беш чылдың үлетпүр талазында бирги чегерилг орулгалары деп санаар. Бүдүрүлгенин чепсек-херекселерин бүдүрерин («А» бөлүк) беш чыл дургузунда барык-ла 70 хуу улгаттырар.

Чонга херекселер бараанын бүдүрүп турар үлетпүрү улам ыңай хөгжүдөдөгү хандыраар. Херек-лел чүдүл-генин бүдүрүлгенин өстүрерин («Б» бөлүк) беш чыл дур-гузунда барык-ла 60 хууга доктадыр.

2. Алдыгы беш чылдың өсүлүг чылы—1960 чылда үлетпүр продукциязынын өң чугула хевирлерин бүдүрер-инин хөгжүлгенин барык-ла дараазындагы хемчээлдерге толар-гайлаар:

	1955 чылда бүдүрүлгө хемчээлине деңизерге хуу-биле	
Шой	53 млн. тонна	159
Бөз	68,3 млн. тонна	151
Прокат	52,7 млн. тонна	152

ОТТУЛАР ЧҮҮЛ БОЛГАШ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ		
Хөмүр даш	593 млн. тонна	152
Нефть	135 млн. тонна	191
Газ	40 млрд. кубометр	388
Электроэнергия	320 млрд. кВтшак	188
оң иштинде гидроэлектроэнергия	59 млрд. кВтшак	255

ХИМИКАТТАР БОЛГАШ МИНЕРАЛДЫГ УДОБРЕНИЛЕР		
Минералдыг удобренилер	19,6 млн. тонна	204
Баустиктиг сода	1.000 муң тонна	177
Кальцийлентен сода	2.420 муң тонна	168

МАШИНАЛАР БОЛГАШ ДЕРИЛГЕ		
Металлургия дерилгези	280 муң тонна	163
Химиятиг дерилге	208 муң тонна	184
Нефтеаппаратура	120 муң тонна	248
Бус болгаш газ турбиналары	10,5 млн. кВт	258
Гидравлика турбиналары	2,6 млн. кВт	173
Бус, газ болгаш гира-лика турбиналарына генераторлар	11 млн. кВт	243

Металл чондурар станоктар	200 муң кезек	190
Дарганалга-тапталга машиналары	25,8 муң кезек	185
Оларын приборлары болгаш артык кезектери	7 млрд. рубль	352
Автомобильдер	650 муң кезек	146
Тракторлар	322 муң кезек	197
Көдөз ажыл-агый машиналары	9,5 млрд. рубль	176
Тараа комбайнлары	140 муң кезек	292
Виндоуэрлер	50 муң кезек	21
Электроавтотар	550 кезек	284
Тепловозтар	1.630 кезек	12
Магистралдык чүбө вагоннары	52 муң кезек	151
Магистралдык пассажир вагоннары	2.800 кезек	158

ЫЯШ БОЛГАШ ТУДУГ МАТЕРИАЛДАРЫ		
Туудуг ыяжы (сөөртүрү)	264 млн. кубометр	134
Дилер материалдар	80 млн. кубометр	138
Цемент	55 млн. тонна	245
Шифер	3.050 млн. бир ай калбак	205
Соңга шил	155 млн. дөрб. метр	156

УЛУСТУҢ ХЕРЕГЛЕЛ ЧҮҮЛДЕРИ		
Хөвөң-сазын пөстөр	7.270 млн. метр	123
Дүк пөстөр	363 млн. метр	145
Лен пөстөр	556 млн. метр	182
Торту пөстөр	1.074 млн. метр	204
Былымал волокно	330 муң тонна	299
Дараан кылмылгар	78 млрд. рубль	152
Иштиги болгаш даштыкы трикотаж хептер	580 млн. кезек	135
Илик аймаз	455 млн. өш	152
Бүгү хевирини шактары	33,6 млн. кезек	171
Радиоприемниктер болгаш телевизорлар	10,2 млн. кезек	255
Амдыралга херекселер соодукчулар	635 муң кезек	419
Амдыралдык хеп чурт машиналары	528 муң кезек	608
Амдыралдык даараналга машиналары	3.780 муң кезек	235
Мотоциклдер	395 муң кезек	162
Чадал-тергелер	4.230 муң кезек	147
Саазын	2.722 муң тонна	146
Мебель	14,6 млрд. рубль	211
Хонг чигир	6.530 муң тонна	191
Эйт (үлетпүрге болжазыраган)	3.960 муң тонна	178
Балык	4.200 муң тонна	157
Мал саржаз болгаш өске-даа сүт продуктулар (сүтке санаарга)	25 млн. тонна	185
Унүш үзү	1.840 муң тонна	165
Консервалар	5.580 млн. бир ай лааза	178

3. Электржиюлгени, комплексини механизасташ-кынны болгаш автоматчыдылганы улам ыңай хөгжүдөдөгү, өң чаз бедик продуктулгун дерилгени болгаш мурун-агы техниктеринин непередиринге, эргижирген дерилгенин кал-баа-биле солурунуга болгаш чазартырынга үндөзүлөш үлет-пүрүн бүгү адыраларына бүдүрүлгенин техниктиг ден-нелин бедидер талазы-биле хемчеглерин калбак хемчээлдерге боттандыраар.

4. Атомнуг энергияны тайбың орулгаларга ажылаа-рын алдыгы беш чылда дыка калбартыр. 1956—1960 чылдарын дургузунда 2—2,5 млн. көт. нити күчүлүг атомнуг электрстанцияларын туудар. Атомнуг электрстан-цияларын дерип тургузарын бирги ээлчеге боттарынын одалга базасы чок районнарга чорудар. Транспорт орулга-ларына атомнуг күш установкаларын тургузар талазы-биле ажылы калбартыр. Атомнуг шимчедикчилгиз левокоду ту-дар. Үлетпүрге, көдөз ажыл-агыйда болгаш медицинага, ылангы материалдар шынарын контролларынга, бүдүрү-лгө чорудулгаларын башкарынга болгаш ол чорудулгаларын автоматтыг таарымчалыгына, а ол ышкаш аяны-бүрү аарыларын тодарырынга болгаш өмзөрүнне радиоиз-топтыг херелденишкенин улам ыңай ажылаар тала-зы-биле ажылдарын бүгү хемчег-биле хөгжүдөр. Эртем-шиччилер ажылдарына меченин атомнарны херекселерин калбаа-биле ажылаар. Доиметрлиг болгаш радиометрлиг аппаратура, контроллар болгаш башкаар прибор-лары бүдүрерин дыка улгаттырар.

5. Күш-ажылдын бүдүрүлгүчүлүгүн бедилеп, бүдүрүл-генин бар турар күчү-шылдарын эки ажылап, эргиж-ирген дерилгенин чазартып база солуп, «чиргалыг талазы-ны» чайлап, а ол ышкаш бүдүрүлгелерин улам-на ден-дески ажылдарын, продукциянын бир дески бүдүрүп үндүрерин организастап, материал-техниктиг хандырыла-ны болгаш бүдүрүлгени планнаарынын херези экижидип тургаш ажылдап турар бүдүрүлгелерге продукция бу-дүрүп үндүрерин дыка көвүдөдөгү хандыраар.

Ылангы, бүдүрүлгени эки организастап, бүдүрүлгенин бар турар күчү-шылдарын ажылап тургаш, кан бүдү-реринин айтыгын немей өздүзүнүн 47 хуудан өвөш өвөш, шойнук 35 хууун, кара металллар прокатынын 40 хууун, арылаан чөс-холанын 42 хууун, цинктын 47 хууун, коргузунун 34 хууун, алюминийин 20 хууун, никельдин 60 хууун, хөмүр даштын 35 хууун, суук нефть продуктуларын 25 хууун, аммиактын 34 хууун, каустиктиг соданын 53 хууун, кальцийлентен соданын 30 хууун, авто-тулгаларын 24 хууун, гира-лика турбиналарынын 54 хууун, трансформаторларын 64 хууун, металл чондурар станоктарын 65 хууун, авто-мобилдерин 55 хууун, тракторларын 69 хууун, экскава-торларын 48 хууун, химиктиг удобрениенин 35 хууун, электроавтотарын 40 хууун, пассажир вагоннарынын 89 хууун, дарганалга-тапталга машиналарынын 29 хууун, цементинин 32 хууун, шиферин 56 хууун, чымчак шы-ныларын 27 хууун, соңга шилдин 86 хууун, картонун 12 хууун, сазынын 56 хууун, дүк пөстөрин 39 хууун, лен пөстөрин 56 хууун, хөм идикини 36 хууун, хонг чигирин 63 хууун, эйттин 63 хууун, консерваларын 51 хууун болгаш үнүш үзүнүн 64 хууун алыр.

6. Чиг-эти, оттулар чүдүлүг, электроэнергияны, ме-талдарын болгаш өске-даа материалдыг кулавыраларын улам-на ажытып, чарыгаларын, чиг-эти ажылап болжа-зыралдыра ону комплексини ажылаарын, чиг-эти бол-гаш материалдарын ажылаарын нормаларын кууду-ларын, чиг-эти, материалдарын болгаш өнүгү металл-дарын ховар болгаш аар өртөк үнелиг хевирлеринин со-лукчуларын непередирин хандыраар. Каттап херекселерин чиг-эти, а ол ышкаш камналгалыг материалдарын чаз хевирлерин бүдүрүлгө ажылаарын калбартыр. Бүдүрү-лгени материалдарын чидирилерин, ылангы үрей кылды-нышкынан чидирилерин улуу-биле кызыраар.

7. Күш-ажылдын бүдүрүлгүчүлүгүн улам ыңай бедидерин-ге, продукциянын чангыс чижээне чиг-эти, материал-дарын, оттулар чүдүлүг болгаш электроэнергияны ча-гылгаларын куудуларынга, административтиг-эргел-лел болгаш өске-даа камсыздыг чарыгаларын дыка ыңа-рынга үндөзүлөш үлетпүр продукциязынын бот-уенин беш чыл дургузунда 17 хуудан өвөш өвөш чигилер.

8. Ажылдап база туттунуп турар бүдүрүлгелерин кин-нералдыг чиг-эти суурун эргежок чугулаа калбартырын болгаш үлетпүрүн, хамиктын мурунда, чурттуң чөөн та-лазы районнарына улам ыңай хөгжүдөдөгү ажыктыг ка-зымаларын шийчилегинен кулавыраларын кур ха-реңгизин тургузарын хандырып турар хемчээлдерге чер шийчилээр ажылдарын 1956—1960 чылдары чорудар.

Байлактыг демир рудаларын болгаш никельдин шийчи-летинген кулавыраларын беш чылдын эгелинде турган кулавыралга 30—35 хуу, чөс-холанын, бокситтерин, титанның, фосфориттерин болгаш борат чиг-эти 40—45 хуу, ниобийин 50—55 хуу, коргузунун болгаш ак-коргузунун 55—60 хуу, молибденин 65—70 хуу, мөң-гүн суунун 75—80 хуу, нефтинин 65—70 хуу хемчээлге немей өвөш, а ол ышкаш шахталыг шалдерин күчү талазы-биле энергетиктиг хөмүр даштарын 35—40 хуу база көкстүг хөмүр даштарын—40 хуудан өвөш өвөш хемчээлге немей өвөш хандыраар.

Чурттуң чөөн талазы районнарында нефтиг, газтыг, өнүгү болгаш ховар металлдарыг, титанның, ферромаг-нец бүдүрүлгө херекселер марганец рудаларын чаз-чаз бедидерин дилеп тызырын бүгү хемчег-биле калбартыр. До-нец, Печора, Кузнецк болгаш Муруну-Якут бассейнерин-ден көкстүг хөмүр даштарын, Казахстандан өвөш худуг болгаш көкстүг хөмүрлерин база Эвилелин европа ге-оэондон, Уралдан болгаш Ортаази Азиядан энергетиктиг хөмүр даштарын шахталарыг чаз-чаз шалдерин бедик-кээр талазы-биле чер шийчилээр ажылдарын күштеди-рер.

9. Кара металлургиянын талазы-биле кара металл-дарын болгаш ылангы немелде холуузалыг каннарын, на-рын сортуугу канны, сымырган канны, ылан хемчээтинге канны, чепсек-херексел болгаш электротехника каннарын, биметаллдыг чуга демирин болгаш хевирлөөн хоолаларын бүдүрерин өстүрерин бедик темпирин хандыраар; чу-га демирден, дилдик болгаш даазазыналчак демирден тусалап кылган аяны-бүрү хевирлерин бүдүрерин орга-

низастаар. Беш чыл дургузунда өвөш немелде холуу-залыг канны бүдүрерин барык-ла 17 каттап, динамын кан-ны—97 хуу, трансформатор канын—2,1 каттап, чуга про-катты—85 хуу, оң иштинде нарын-чуга прокатты—2,2 ка-тап, карага сымырган чуга демирин—4 каттап, нарын сор-тут прокатты—93 хуу, сымырган демирин—2,1 каттап, улут диаметрлиг каннаан хоолаларын—2,7 каттап, сымырган канын—3 каттап, аңаа сымырган чинге демирин—2,4 каттап, карага сымырган даазазыналчак демирин—76 хуу, эреш каан өртөк канын—80 хуу база ССРЭ-нин Кара металлур-гия министрствозунун талазы-биле быжылаачы кылыг-ларын—4,4 каттап көвүдөдөр.

1955 чылга уур 1960 чылда электр күжү-биле кан экижирерин 79 хуу, көкс арылаашкын—48 хуу болгаш демир рудалыг тызырын—59 хуу бедидер. 1960 чылда бе-дик туудушталгалыг офистатистан туудушак хөмү руда бүдүрерин 73 млн. хире тонна чедирер.

ССРЭ-нин Кара металлургия министрствозунун талазы-биле 1960 чылда бүгү-ле доменниг ферросплавтарга ажыл-дадып арылгатынган кислородтуг аагарын машиналар-биле кийрип база нити кан бүдүрүлгенин 40 хире хууунга, оң иштинде бүгү-ле конвертерлиг кан бүдүрүлгенин кис-лородту ажылап тургаш, экижирелген чорударын ханды-раар. Электр-биле кан бүдүрерин конвертерлерге болгаш электро-суугуларга дулкес-чорудуга-биле организастаар. Каннн экижирерин болгаш кударын вакуум-биле чорударын бүгү хемчег-биле калбартыр. Хоолаларын төвүндөн даш-каар аттыкыр болгаш чартык үзүктелешкенин кударын, база чуга демирлерин электр-биле чидирилерин дыка кал-бартыр. Каннн үзүктел чокка кударыннын талазы-биле таарымчалыг продукциянын шынарын экижидер болгаш үнүт-күнү көвүдөдөгүлөгү дулаап турар бедик бүдүрүлгүчүлүгү арганы калбак хемчээлдерге непередир. Кан экижирер суу-гуларын шийтик талазынын кыппас чүдүлгө-биле шатарын-че шийчилер чорукту доозар. Алдыгы беш чылда капитал туудушкуну чорукун тургаш, бүдүрүлгенин күчү-шыл-дарын шой талазы-биле барык-ла 16,8 млн. тоннага, кан талазы-биле—15,8 млн. тоннага, прокат талазы-биле—16,3 млн. тоннага база демир рудалыгын тала-зы-биле—84 млн. тоннага ажылдадып кийер. Беш чыл дургузунда далаарыс кан болгаш отка шымакы экижирелерин бүдүрер талазы-биле күчү-шылдарын 3,2 ка-тап, оң иштинде отка шымакы экижирелеринин—6-лап ажык каттап улгаттырар. Ийи улут метиз заводтарын туудар болгаш ажылдадып кийер; 800 муң тоннадан өвөш өвөш күчү-шылдыг ээлчек хевирлер бүдүреринин талазы-биле специализастаан чедерин тургузар. Ферросплав заво-дтарынын күчү-шылдыг калбартыр. Чөөн чүккө марганец рудалыг тызыр талазы-биле күчү-шылдарын ажылдадып кийер. Байлактыг чаз черлерден демир болгаш марганец ру-даларын шийгедип алырын болгаш тызырын хандыраар.

10. Өнүгү металлургия талазы-биле 1955 чылга дең-изерге 1960 чылда арылаан чөс-холаны бүдүрерин барык-ла 60 хуу, алюминийин—2,1 каттап, коргузунун—42 хуу, цинкты—77 хуу, никельди—64 хуу, молибден продук-циязын—2 каттап, вольфрам концентраттарын—57 хуу, бараан-ныг магнийн—2,1 каттап улгаттырарын көөр. Титанын бол-гаш ховар металлдарын—германийин, цирконийин

1956—1960 чылдарда СССР-нин улус ажыл-агыйн хөгжүдериинң алдыгы беш чыл планынын талазы-биле СЭКП-ниң ХХ съездининң директивалары

(Уланчызы).

Беш чыл дүргүзүлгө СССР-ниң Хөмүр даш үлетпүр минис-терствозунун талазы-биле хөмүр даш шахталарының бол-гаш разрезтериниң чыла барык-ла 240 млн. тонна хөмүр даш бээр күчүзүн ажылдадып киирер. Шахта унаарын бол-гаш даг казырынң талазы-биле өске-да капитал ажылдар-ны эртериниң дүргөни барык-ла 2 катап улгаттырар. Ажыл-дап турар болгаш әдилең чаш кирер хөмүр даш шахта-ларының төзөвиле күчүзүн шигээдиң азырын дүргөдир. Хөмүр даштын шынарын бедилер болгаш ову боттадырарда арылап болбазыралар фабрикаларга хөмүр дашты ажыл-дап кылырын барык-ла 85 хуу база хөмүр даш брикеттерин дүргөдир—2 катап улгаттырар.

Арылап болбазыралы турда, хөмүр даштын арынчы болуп үнер чидиргилерин дыка кызырар, хөмүр дашты ары-лап болбазыраларының технологиязын әкиждер, арылап болбазыраларының амыктыг чаш аргаларын шигээдиң алыр болгаш непердир.

Беш чыл дүргүзүлгө кызыр сандарының тыныжының 67 хуулап өзөш өсөт. торф тыныжының—44 хуу, оң иш-тинде торф-фрезер машина-биле тыярының—73 хуу ээрин хандырар.

12. Нефть үлетпүрүнүн талазы-биле нефть тыныжын бол-гаш ажалдап болбазыраларын эстүрениң бедик темпиз-рин хандырар, арыг суук нефть продуктуларын дүргөдир барык-ла 2 катап база чаш үстерин дүргөдир—1,8 катап улгаттырар.

Нефть байлактыг черлерге чер казымча кылымал сандар көргүдери методтарын ажылдап тургаш, нефть тыяры-ның бот деңизин 82 хуу чидер. Көшкә әрттиричел казаттары гидравликтиг чараларын аргазын сайырангай-шылар болгаш калбаа-биле ажылдаар.

Әдилең өрүмөшкениң нефть болгаш газ скважина-ларын өрүмөшкениң ортук дүргөни 85 хуулап өзөш өсөт. шигээдиң өрүмөшкениң—95 хуу чидер улгаттырар. Бүгүмээр ажылдарың өртөк-үсөиң 30 хуу чидер.

Шигээдиңкениң амыктыг чаш аргаларын комплекс-лиг ажылдарын хандырар болгаш оң техниктиг чепсе-херекселерин сайырангайшылар.

Нефтин ажалдап болбазыраларының улам ыпайгы ха-кылашкынын көөр. Автотракторларын кызыр болгаш чаш чүдүдериң шынарын әкиждер: бензинерин өй-тап кып-пас шынарларынга ууру чоруу бедилер, дизельиң одалга-ла күчүзүн болгаш парализиниң холуама өзөшөдир, авто-ларын болгаш дизель үстериниң чыпшынымчал болгаш ажалдап шынарларын әкиждер. Туттунуу турар болгаш чаштынын турар нефть болбазыралар заводтарга, чаш ула-ма сайырангай технологияту чорудуларын болгаш нефть продуктулар дүргөдирин аргаларын непердир.

Нефть болбазыралып кызыр чаш заводтарын, кол да-мыкчыч хоолдарының туудушунун темпизерин күш-тедирер болгаш өртөк-үсөиң дыка чидер. Беш чыл дү-ргүзүлгө чаш заводтарын туудушун күсөи-биле нефтин баштайгы ажылдап кылымшкынын күчү-штынын 45 млн. тоннадан өзөш өсөт немей ээрин, чиг-әтте ажалдап болбазыраларының талазы-биле—26 млн. тоннадан өзөш өсөт немей ээрин боттадырар.

13. Газ үлетпүрүн бүгү хөмчө-биле хөгжүдөр, газың улу-с ажыл-агыйына химиктиг чиг-әт болгаш оттулар чүл кы-дыр, а ол ышкы амыралар херекселеринге ажалдарын улгаттырар. Беш чыл дүргүзүлгө газың тыярын болгаш дү-ргөдир барык-ла 3,9 катап улгаттырар. Газыг чаш черле-рин илердир талазы-биле геолог-дилең болгаш шигээдиң ажалдарын күштелдирер база беш чылдың дүргүзүлгө газ-тын дүргөдир курлавыраларының 85—90 хуу немей ээрин хандырар.

Ставропольдун, Шебелниникин, Степновскиниң газыг чаш черлерин үлетпүрге ажалдап кылырын хандырар бол-гаш Сибирде Березованиң газыг черин ажалдаарына беле-тээр.

Газыг барык-ла 9 муң километр дүртүг кол дамчыла-газын, оң иштинде: Ставрополь—Москва, Дашава—Мянск — Ленинград аразынын болгаш оң Вильночск база Ригага алыралын чоруур. Ставрополь—Венюномск — Ми-неральне Воды — Грозный, Шебелника—Харьков—Курск—Орел—Брянск, Казань—Горький аразының эң улау да-мыкчыларын тузар болгаш ажалдап киирер. Березово — Свердловск болгаш Грозный — Тбилиси аразының газ да-мыкчыларын туудууча өгөш киир.

14. Электржидилге талазы-биле туудушкунун темпиз-лерин күштелдирер болгаш шынарын әкиждер; одалгалыг электрстанциянын, гидроэлектрстанцияларын, электри болгаш чымыг четкелериниң техниктиг деңгээлиң улам ыпайгы бедилериниң хандырар. Үлетпүрге электрэнергия-ны улам ыпай непердирини-биле чөргөштир транспортту болгаш кезде ажыл-агыйын өй калбаа-биле электржидилер боттадырар, а ол ышкы хоорайларын электрэнергия-биле хандырарын әкиждер.

Беш чылдың дүргүзүлгө турбиналыг электрстанциялар-нын нинти күчүзүн барык 2,2 катап, гидроэлектрстан-цияларын — 2,7 катап болгаш Электрстанциялар минис-терствозун 35—220 киловольт күчүзү электри четкел-лериниң үзүн дүртүн — 2,2 катап улгаттырар.

Кубышевтиң болгаш Сталинградтын гидроэлектрстан-цияларын туудушкуну оларын долу күчүзүне доозар; Волгага Саратовтун 1 миллион киловатт күчүзү гидроэлек-трстанциянын туудушкунун калбартыр; Камага Воткин-скинин 540 муң киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын туудушкунун доозар. Алым-Каманың 900 муң хире киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын болгаш Волга-га Чебоксарының 800 муң хире киловатт күчүзү гидро-электрстанциянын туудушкунуң киир.

450 муң киловатт күчүзү Бремечуг ГЭС-ти болгаш 250 муң киловатт күчүзү Днепродзержинск ГЭС-ти тууду доозар болгаш ажалдап киирер.

ССР-ниң чөөн талаы районнарыга эң улау гидроэлек-трстанцияларын туудушкуну калбартыр. Ангарда Иркут-скиниң 660 муң киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын, төзөшлөтүлгө долу күчүзү 3 миллион 200 муң киловатт болуп Братскиниң гидроэлектрстанциянын баштайгы болгаш база Новосибирскиниң Обьга 400 муң киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын ажалдап киирер. Енисей-ге Красноярскиниң 3 миллион 200 муң киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын болгаш Канскениниң Обьга 500 муң киловатт күчүзү гидроэлектрстанциянын туудуш-кунуңа киир.

Кубышевтиң болгаш Сталинградтын гидроэлектрстанция-ларын Төн, Мурнуу болгаш Урал энергосистемалары-биле багытырын тургаш, СССР-ниң европа кезигиниң чангыс аай энергетика системаны тургузар, ол сорулга-биле электри дамчылагынын 400 киловольт күшүгү шугууну турар. Төн Сибириниң (Новосибирсктен Иркутск чидер) чангыс аай энергетика системаны тургузар талазы-биле ажалдап кал-бартыр. Грузия, Азербайжан болгаш Армян энергосистема-лары каттыштырар.

Районнарын улау-улау энергосистемаларда одалгалыг электрстанцияларын күчүдериң эстүренин тургузайныкы 100, 150 болгаш 200 муң киловатт агрегаттарын тургузуу тургаш, улау күчүзү электрстанцияларын туудушкуну аргазы-биле боттадырар болгаш районнарга ыңгыг электр-станцияларын оттулар чүл тыныжына таарыштыр тур-гузар.

Үлетпүр дүргүзүлгө болгаш улау-улау хоорайларын улам ыпай чымыгжыларын хандырар болгаш одалга четкел-лериниң туудушкунуңа хоюлашкынын ууткар.

ССР-ниң европа кезигиниң чангыс аай энергетика систе-мазына болгаш өске-да улау энергосистемаларга электри күчүзүн 10 хуулап өзөш өсөт ажылдап курлавыраларын тургузарын көөр.

Электрстанцияларын ажылының камналынын улам ыпай бедилер болгаш оларын үнөзүн чигидир сорулга-биле улау одалгалыг электрстанцияларга бусту арасагыг чы-лыңып тургаш 565°C чидер температуралыг турла 130 ат-мосфераларын бузун базарына дериг-херекселди калбаа-би-ле ажылдаар болгаш котёл—турбина деп блоктуг схеманы непердирин хандырар. 600°C температуралыг турла 220 атмосфераларын бузун базарына 200 муң киловатт күчүзү турбина блоктарын үлетпүр ажылдаарына шигээдиң алыр. 650°C температуралыг турла 300 чидер атмосферала-рын бузун базарына 300 муң киловатт күчүзү турбина блоктун, а ол ышкы дүргүзүлгө болгаш үлетпүрүн газ-турбиналарынга элзөң хей электрстанцияларын ажалдап киирер. Бедик параметрлерин бузун ажылдаарынын аргазы-биле өзөш камналыгыг элзөң хей одалгалыг электрстан-цияларын техниктиг реконструкциянын чоруур.

Электрэнергия дамчылагынын улау күшүгү доктаамаа төк-биле боттадырар, ону кызыр төзөдө, доктаамаа ток-тун электри дамчылагынын Сталинград ГЭС — Донбасс аразынын шугууну ажылдап киирер.

15. Химия үлетпүрүн хөгжүдериң база ылангыя улус ажыл-агыйының азын-бүрү адыраларына техниктиг депши-лген хандырарына өртөк-үсөиң чутула химиктиг продуктулар-ын дүргөдирин дүргөдөкөн темпизерин көөр.

Кезде ажыл-агый култураларын күчүтүгү бедиле-рин хандырар химиктиг продуктулар дүргөдирин дыка көү-дөдир; концентраттан минералдыг удобренелерин чаш хевирлерин база кезде ажыл-агый үнүштериниң хоралакчы-ларынга болгаш азыраларына ууру демисеге эң-не ажыл-тыг, чаш хоран-химикаттарын дүргөдирин организаастар. Концентраттаа фосфорат удобренелерин дүргөдирин чылаа барык 1 миллион тоннага чидер.

Кезде ажыл-агый култураларын тармагаларынга ажалга талазы-биле күш-абыл чарыгалын дыка кызыр-ын хандырар төзөдө, бок үнүштерге ууру демисеге хи-микаттарын улау үлетпүр хөмчөдөдиринге дүргөдирин органи-заастар.

Минералдыг удобренелерге — апатит концентратына, фосфориттерге херекелер чиг-әтти, а ол ышкы бөдүстүг күчүзүгү черлерин ажылдарынын, күчүгү, чеш-хола рузала-рын болгаш күчүзүгү газтарын болбазыраларынын суурун-га күчүзүгү кысалоң болгаш күчүгү дүргөдирин дыка көү-дөдир. Аммиак дүргөдирин барык 87 хуу болгаш күчүзүгү кысалога дүргөдирин 91 хуу көүдөдир.

Техниктиг сорулгаларга кирип турар аш-чөм продук-туларын синтетиктиг чиг-әт-биле алдыг беш чылдың дү-ргүзүлгө бүрүн союду элзөң, синтетиктиг каучукту, спирт-ти, чузула херекселерин болгаш өске-да химиктиг продук-туларын дүргөдиринге нефть, бойдуз газтарын болгаш нефть продуктуларын ажалдаар чорукту улау-биле бедилер химия болгаш нефть үлетпүрүнүң эң чутула сорулгаларынын бир-өөсү деп санаар. Синтетиктиг каучукту дүргөдирин барык-ла 2,2 катап көүдөдир. Кызыгыг газы болгаш кымыгыг хөмүр даштын продуктуларын өки ажалдап тургаш хими-каттар ажалдап үндүрерин көүдөдир.

Синтетиктиг чуктарын, бедик шынарыг дозуларын болгаш буудуктарын, пластиктиг массаларын, электри аңгылаар материаларын, машина туудууга, радиотехника-га болгаш улус ажыл-агыйынын өске-да адыраларына херек-лээр синтетиктиг материалдарын асортиментиниң калбар-тыр болгаш оларын дүргөдирин көүдөдир. Кызыкмаа волокно-га херекелээр синтетиктиг материалдар ажалдап кылырын 5,9 катап көүдөдир. Автомобиль дугуларын дүргөдирин барык 2 катап көүдөдир.

Ажыктыг чаш технологияту чорудуларын болгаш бедик дүргөдирин дериг-херекселерин химия үлетпүрүнге кал-баа-биле непердир.

Химия үлетпүрүн министрствозун дүргөдиринге аммакты болгаш каустиктиг содыны дүргөдир талазы-биле күчүдериң беш чылдың дүргүзүлгө барык 1,7 катап, синте-тиктиг каучукту — 2,3 катап көүдөдир.

16. Машина туудуунун талазы-биле дериг-херекселерин болгаш машиналарын, станоктарын, тапталгаларын, ап-параттарын болгаш приборларын чаш бедик дүргөдирин хевирлерин дүргөдирин улам ыпай шигээдиң азырын бол-гаш калбаа-биле хөгжүдериң эң чутула сорулга кыдыр са-наар. Машина туудуунуң продукциянын дүргөдирин болгаш металл ажалдап кылырын беш чылдың дүргүзүлгө барык 80 хуу көүдөдир.

Машина туудуунуң дүргөдириниң техниктиг депдөлүн дыка бедилер. Металл болбазыралдыг дериг-херекселди парнын улау-биле чаштыр болгаш элзөң кызыр. Машина ту-удуунуң дүргөдиринге белекелер дүргөдирин чаш депши-лелги аргаларын ажалдаарын калбартыр. Бедик дүргө-дирин машиналарын чаш конструкцияларын кыска хуу-сааларга тургузар талазы-биле өртөк-штычыл, конструк-тор болгаш дүргүзүлгө ажалдарын калбаа-биле непердир.

Машина туудушкунуң эң чутула дүргөдиринге амгы үнөң негелдери-биле дүргүгү турар лабораториялар-дыг дүргүзүлгө дөхтерин тургузарын көөр.

Машиналарын конструкцияларын әкиждириниң, олар-ны габариттерин болгаш деңизин өзөдөдириниң, немелде холумактыг болгаш шооуг немелде холумаа чок камнарын, чик элзидиргилерин, пластмассаларын, прокаттыг камнал-галыг хевирлерин ажалдаарын калбартырынга база ылангыг тын дүргөдирин болгаш дарганалга белекелерин азырын амгы үдөгү аргаларын непердирин тургаш ме-таллдыг бот-чарыгалын ортумаа-биле 22 хуулап өзөш өсөт чигидир.

Станок туудууга специализастан, тускай болгаш хей турушугу агрегат станоктарын дүргөдирин 2,4 катап, авто-маттыг дөхтерге болгаш заводтарга херекелээр автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугуларын база дериг-херексе-лери — барык 5 катап көүдөдир. Станоктарын нинтиги-биле дүргөдирин үндүрерин өй-не депшилелги боуктерин металл чоңдурар станоктарын бот деңизин беш чылдың төвчүзүнө чидер 50 хуулап өзөш өсөт бедилер; ышкы бол-базыралдыг үлетпүрге херекелээр дериг-херекселерин, оң иштинде автоматтыг шугуларын, автоматтыг болгаш чар-тык автоматтыг станоктарын дүргөдирин көүдөдир.

Металл чоңдурар станоктарын дүргөдирин эстүрениң де-мисеге, аар дарганалга-таптага машиналарын бол-гаш шугулаа дериг-херекселерин дүргөдирин эң дүргөң эстүренин хандырар. Дарганалга-таптага дериг-херексе-лери, ылангыя күчүзү гидравликтиг, механиктиг дарган-алга-хөпелге болгаш хөзөл таптагаларын, торизон-тапдыг-дарганалашкын машиналарын болгаш олуруттар авто-маттарын, оң иштинде металлдыг электри-биле чыдырар шак ыңгыг машиналарын болгаш автоматтарын дүргөдирин дүргөдирин дыка көүдөдир. Дарганалга-таптагаларын аар ма-шиналарын үндүрерин 4 катаптан өзөш өсөт болгаш шугу-лаа дериг-херекселерин — 8 катаптан өзөш өсөт көүдөдир.

Металл чоңдурар дериг-херекселерин, дарганалга-тап-талга машиналарын болгаш шугулаа дериг-херекселерин дүргөдирин талазы-биле өртөк-үсөиң чутула күчүдериң база бирги элзөгө автоматтыг шугуларын, тускай болгаш агрегат станоктарын үндүрер талазы-биле заводтарын ажалдап киирер.

Аар машина туудууга бүрүн-биле механизастынгал болгаш улау-биле автоматтык бедик дүргөдирингүг прокат станнарын база бирги элзөгө союскаа чок өйүкшүнүнүң чу-га, сорттуг болгаш трубиныг станнарын, элзөк хевирле-рин болгаш үе-үсөиң проканы дүргөдиринге херекелээр ста-наарын, улау болгаш бичин диаметриг электри-биле ажал-дир турбуларын дүргөдиринге херекелээр агрегаттарын, про-кат дүргөдиринге хей күш үер чорудуларын механи-заастарына херекелээр дериг-херекселерин дүргөдирин шиг-гээдиң алыр болгаш үндүрерин хандырар. Прокат дериг-хе-рекелерин үндүрерин беш чылдың дүргүзүлгө 82 хуу көү-дөдир.

Шахталарын 25 тонна чидер чүкү көдүртүр улау маш-иналарын, азын-бүрү геологтуг байдалдарда ажылга ажалдаар хөмүр даш комбайнларын, ишкери 25 кубометр хымчы-ныг, үзүнү 100 метр союнууг аскаваторларын-драглай-нарын дүргөдирин шигээдиң алыр. Нефтин ханынга ажалдап кызыр нефть аппаратуразын чаш хевирлерин дүргөдирин үндүрерин бедилер. Өрүмөшкениң бар болуу тур-дар дериг-херекселерин болгаш бедик дүргөдирингүг газом-токомпрессорларын чаштыр болгаш өй-не бедик болбаа-зыраларын тургузар.

Торф үлетпүрүн механизастарына дериг-херекселер үн-дүрерин беш чылдың дүргүзүлгө 2 катаптан өзөш өсөт көү-дөдир.

Энергетиктиг машина туудууга болгаш электротехника үлетпүрүнге котёл болгаш турбина агрегаттарын база электри дериг-херекселериниң шынарын болгаш техника-экономиктиг көргүзүлгөдирин бедилер. Бус турбиналарын, котёлдарын болгаш электрстанцияларын өске-да дериг-херекселериниң ажылының комплекслиг автоматчыла-лыг бустун өй-не бедик параметрлеринге чаш энергетика де-риг-херекселди дүргөдирин шигээдиң алырын хандырар. 200 болгаш 300 муң квт. күчүзүгү бус турбиналарын база ол турбиналарга котёлдарын, обмотканы тускай союуламыг 300 муң квт. чидер күчүзүгү бус турбиналарынга улау генераторларын болгаш гидроэлектрстанцияларга күчүзүгү ге-нераторларын конструкциянын ажалдап кызыр болгаш оларын дүргөдирин шигээдиң алыр. Турум болгаш транспорт-туң газ турбиналыг тургузулгаларын, а ол ышкы шигчел чорурга газ турбиналарын электрстанцияларын хөй-биле үндүрерин организаастар.

400 ажыг киловольт күшүгүг үзүктелешкениң токтун электри дериг-херекселерин тургузар талазы-биле өртөк-штычыл ажалдарына немелде суурун организаастар; док-таамаа токтун электри дамчылагынын бедик вольтууг шугуларынга херекелээр электри дериг-херекселерин бол-гаш электри аппаратуразын шигээдиң алыр болгаш дүргө-дирин үндүрерин хандырар.

Металдын электромагнит холукаагыг ишкери 180 тонна чидер электри элзидиргилерин улау суугуларын болгаш ферроспласталарын элзидиргилер херекелээр халыкчыл ко-лош-никтиг электри суугуларын дүргөдирин шигээдиң алыр.

Электри дериг-херекселеринге херекелээр чартык әртири-чел күшүгүг хөндүрүчүдери болгаш чаш синтетиктиг элек-три аңгылашкынын материалдарын дүргөдирин шигээдиң алыр. Кремнеорганиктиг болгаш шил аңгылашкынын ажал-дарын дыка калбартыр.

Бедик вольтууг аппаратураның амгы үдөгү чаш хевир-лерин, бедик, вольтууг күчүзүгүг улакчы аппараттарын бол-гаш транспортту электржидилерин, кара болгаш өңүгүг ме-таллургияга база улус ажыл-агыйынын өске-да адырал-рына херекелээр улакчы аппараттарын дүргөдирин талазы-биле дүргөдирин суурун калбартырын дүргөдир.

Радио техниканың болгаш прибор туудуунуң үлетпүрүн, ылангыя технологияту чорудуларын контролыаарына болгаш башкарын таарыштырына херекелээр приборларын дүргөдирин бүгү хөмчө-биле хөгжүдөр. Беш чылдың дүргү-зүлгө автоматчылаа приборларын болгаш чепсек-херексе-лери белекелерин барык-ла 3,5 катап, оң иштинде техни-ктиг чорудуларын контролыаарына болгаш автоматтыг таарыштыры башкарына херекелээр приборларын—4 ка-тап, саналга болгаш саналга-аналитиктиг машиналарын—4,5 катап, электри хөмчөер приборларын—3,6 катап, оптика-ме-ханика приборларын — 3 катап көүдөдир. Радио хөмчөер приборларын номекталыг калбартыр болгаш оларын үндүрерин 3 катаптан өзөш өсөт көүдөдир. Электрвокум приборларын үндүрерин 2,6 катап көүдөдир.

Приборлар туудууну, радиотехниканы болгаш электрон-иканы өртөк-штычыл болгаш лаборатория суурун хөгжүдөр база оң техниктиг чепселенишиниң улау-биле әкиждер. Нарын математика сорулгаларын шигишээринге херек-лээр автоматтыг дүргө хөдөлү санаашкын машиналарын болгаш дүргөдир чорудуларын башкараын автоматчы-ларынга херекелээр саналга-математика машиналарын кон-струкциялаар болгаш дүргөдир талазы-биле ажыды күш-те-дир. Белекелериниң турар приборларын ылангыг тын шы-нарын бедилер болгаш шынарын әкиждер. Физиканың, элек-трониканың болгаш радиотехниканың сөөлүг чедикшиңне-рин ажалдаарына үндөшлөткөн автоматтык чаш чеп-сек-херекселерин ажалдап кылырын хандырар. Чартыктай өртүгүг приборлар талазы-биле өртөк-штычыл ажалдарын калбаа-биле непердир болгаш оларын практиктиг ажал-далын калбартыр.

Беш чылдың төвчүзүгө чидер демиселентилиг лам-паларын дүргөдирин 10—15 катап, кригтон долушкунуң лампаларын чылаа 100 млн. кезек чидер көүдөдир.

Хей саныг каналдарын радиотелдыг болгаш кабельдиг шугуларга аппаратураны, харылааның чорудуларын автоматчыларын аппаратураны, радио харылааларын бол-гаш дамчылаа харылааның, а ол ышкы автоматтыг телефон станцияларын аппаратуразын дүргөдирин калбар-тыр.

Үлетпүрге нинти ужу-дузаның приборларын белекелээр-ин дүргөдир суурун калбартыр сорулга-биле алдыгы беш чылда прибор туудуунуң 32 заводтарын туудушкуну бот-тадырар болгаш ажалдап киирер.

Транспорт машина туудууга электровозтар болгаш тепло-возтар дүргөдирин хөгжүдөр болгаш магистраль паровозтарын үндүрерин сөксадир; газотурбовозтарын тургузар. Күчүзүгүг чаш тепловозтарга, судноларга херекелээр болгаш турум де-миселерин хөй-биле дүргөдирин организаастар. Үлетпүрүнүгүг үзүкчү шажычкениң, үзүктелешкениң токтун четки-инден хандырмалыг магистраль электровозтарын хөй-биле дүргөдирин шигээдиң алыр. 90—100 тонна чыкы де-миселериниң эрткирөөн хевир-машиналарын чаш белекелерин болгаш дүргөдириниң, а ол ышкы цементовозтарын конструкциянын чогадып кызыр болгаш оларын үндүрерин шигээдиң алыр. Чайгаашкын полиминиктеринге чаш локо-мотивтерин болгаш вагоннарын база агаарын таарыштыр алырын тургузулгаларын пассажир вагоннарын улау хөмчөдөдир үндүрерин хандырар.

Автомобиль үлетпүрүн чыкы автомобильдерин үндүрерин сан талазы-биле барык 32 хуу (чүкү көдүрерин нинтиги-биле—45 хуу), автобустарын—88 хуу, чикы автомобиль-дерин—86 хуу, автомобиль болгаш трактор принциптерин—4,3 катап болгаш автомобильдерге артык кезектерин—2,2 катап бедилер. Автомобильдерин, автобустарын болгаш шигчел-дикчилерин эрткирөөн хевир-машиналарын эң бедик ажыл-лаа көргүзүлгөдир чаш хевир-машиналар-биле союур. 40—50 тонна чыкы көдүрер чүкүгү боду дүргөдирин автомобильдер дү-ргөдирин организаастар. Эки өртөкчел автомобильдерин, спе-циализастан чыкы автомобильдерин азын-бүрү улааныш-кынын болбазыралгай автопринтерин болгаш чартык цинтерин дүргөдирин көүдөдир.

Трактор болгаш кезде ажыл-агый машина туудууга көнү союур тракторлар дүргөдирин үндүрерин барык 2,7 катап көүдөдир, тракторларын техника-экономиктиг көргүзүл-гөдирин әкиждер, өй-не камналыгы болгаш шооуг металл кирбес элзирбелг болгаш дүргөдир тракторларын база бо-лу чорур шаксилерин чаш хевирлерин чогадып кызыр болгаш оларын дүргөдиринге непердир.

Гидромеханизм-биле дертинген тракторларын дүргө-дирин хандырар, үлетпүрге, туудушкунга болгаш кезде ажыл-агыйга херекелээр күчүгү 140 болгаш 250 аят күшүгү тракторларын дүргөдирин шигээдиң алыр.

Үнүш ажылында, мал ажылында болгаш кезде ажыл-агыйың өске-да адыраларына ажалдарын комплекслиг механизацияны чурттуу түс-түс кезде ажыл-агый зона-ларынын негелдериңге таарышкан кезде ажыл-агый ма-шиналарын дүргөдирин хөгжүдөр, амгы беш чылда колдууда ажалдап болгаш чартык асылыг машиналарын база чепсе-терин дүргөдирин үндүрерин шигишчир төзөдө, тракторларга херекелээр асылыг болгаш чартык асылыг кезде ажыл-агый машиналарын база чепселерин калбаа номекталурага ажалдап кылырын болгаш дүргөдиринге непердирин хандыр-ар, ол машиналарын шугу трактористиниң башкарына херекелээр механизмдерин принциптиг машиналарын кон-струкцияны непердир

1956—1960 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдөринин алдыгы беш чыл планынын талазы-биле СЭКП-нин XX съездинин директивалары

(Уланчызы).

хөгжүдөрин кол сорулга кылдыр санаар, ону кылып төлөө, цемент, чып эпээр демир-бетон кылыктар болгаш хана блоктары, өрөздөшкөн кылыктары, санитария-техника дериг-херекселдери болгаш хевирлөөшкөн материалдары бүдүрүп бериш-биле өстүрүп кээр. 1955 чылдыңга деңгээрге 1960 чылда чып эпээр демир-бетон конструкциялар болгаш кылыктар бүдүрүп барык 5,8 катеп, чугайны—2,1 катеп, чымчак шывыгыны—1,9 катеп, хана материалдарын—2,4 катеп болгаш руда эвес туугу материалдарын—1,8 катеп көвүдөдүр.

Бедик мармаларын дүргөн кадымчал цементин бүдүрүп калбартыр. Заводтарын специализацияларын болгаш бүдүрүп чорудулгаларын болжааргайжыларын аргазы-биле демир-бетон кылыктар заводтарын бүдүрүп чүтүрүп улгаттырып хандырар. Чуга хана, иштин хозаа, күштүг быжыгалап кылган демир-бетон конструкцияларын болгаш кезектерин, а ол ышкаш демир-бетон хоолаларын өсөөдүгүндүрүн организастаар. Үрүмкээр дөбөлөргө үрүмкээр чиг-эттен туугу материалдарын бүдүрүп организастаар. Хана болгаш хевирлөөшкөн материалдарын, шиферин, чымчак шывыгын, сонга шилини болгаш санитария-техника кылыктарын шынарын дыка бедилер.

Даш, чуурган болгаш үрүмк даштар база ээлин тыяк-жында болгаш ажалда кылышкынында жоюлашкынын уугулаар. Үрүмк даштар бүдүрүп талазы-биле үрүмкээр-сортироваалар улуг район заводтарын тудар; руда эвес туугу материалдарын аргазылар болгаш аргазыларын негтериди база оларын бот-уези чигилер.

Чүт иштинин туугу материалдарына колхозтарын херекселди эң долдур хандырар сорулга-биле хана материалдарын, черепини, чугайны, хыргыштан хептеп кылган плиталарын болгаш чүт иштинин эсе-даа туугу материалдарын боттарына эргежок чугула хемчээлдери бүдүрүп калбартырп колхозтарга сүмелээр.

18. Ыш үлетпүрүнүн улам ынайт хөгжүдөшин хандырар. ССРЭ-нин Ыш үлетпүрүнүн министрствозуна талазы-биле беш чылдың дургузунда туугу ыштарын сөөртүп үндүрүп колхозларын барык 42 ху көвүдөдүр, ону чедип чүт төлөө, 82 млн. кубометр хемчээлдиг ышты сөөртүп үндүрүп талазы-биле бүдүрүп күчүлери ажалга киирер, хой ынайт районнарга ыш белектеринин болгаш ыш дилер заводтар туушукунуң хөгжүдөшин темптерин күштүлдери. 16,5 млн. кубометр хемчээлдиг дилген материалдар бүдүрүп талазы-биле күчүлери 1956—1960 чылдарда ажалга киирер. Эчелгил уездерде ажалда ыш ажал-агыйларын ажалчыларын доктамап калдарып, чылды өтүр ажалдар бүдүрүгелер кылдыр өтүрүлгүлери боттандырар. Ыш үлетпүрүнө дериг-херекселдерин ажалларын уугу-биле экижирер болгаш ону эң бүдүрүчүлүгү машиналар-биле база механизатор-биле ченсегээр.

19. Саазын болгаш ыш болжаарыдыр үлетпүрү дыка хөгжүдөрин кээр. Типография саазынын бүдүрүп барык 60 хуу болгаш сөзү саазынын—51 хуу, картону—2,8 катеп, гиролд болгаш сүлүфт спирити—2,3 катеп көвүдөдүр. Парлаарына болгаш ораарына херекээр сорттарын чуга саазынын бүдүрүп калбартыр, савалар ораар саазынын болгаш картонуң чаш хевирлерин үндүрүп шыгашкып алыр. Ыштан целлюлоз, чартык целлюлоз болгаш гиролд хайндырып экижирерини дешигелгил аргазырын негтериди.

Чаш целлюлоз заводтарын болгаш хыргышты ажаллаарына үндөшкөш картон фабрикаларын тудар.

Целлюлоз-саазын, ыш-хымы болгаш гиролд үлетпүрүнүн продукция ажаллап кылырына калбак бүрүчүг укааларын ыштарын болгаш ыш дилер, ыш болжаарыдыр үлетпүрүн болгаш ыш белектеринден алынган ыш аргышчыларын ажаллаары, а ол ышкаш ыш-дырчак плиталарын, туугу кезектерин болгаш кылымал дилген материалдарын бүдүрүп көвүдөдүр.

20. Чик үлетпүр талазы-биле калбак херекселдин үлетпүр бараанынын бүдүрүп улам ынайт көвүдөдүр кээр, үлетпүр бараанынын шынарын болгаш асортиментини, а ол ышкаш даштык хевирлөөшкөн уугу-биле экижирер хандырар.

Дүктөчкө, меланжевий, чоорган, мебель заастар кө-

II. Бүдүрүлгө чорудулгаларын механизастаар болгаш автоматчыдар талазы-биле

1. Улам ынайт техниктиг дешигелги, күш-ажылды бүдүрүчүлүгү бедилерин, оон байдаларын чигилерин хандырар сорулга-биле ажалларын механизастаарын техниктин дыка күштүлдери база бүдүрүп чорудулгаларын автоматчыларын үлетпүрүг калбак хемчээлдери негтериди.

Үлетпүрүн бүгү адыларынга кол болгаш дуулаар ажалдарын комплекслиг механизастаарын уугу хемчээлдери боттандырар. Чүдүр-дүжүр ажалдарын комплекслиг механизастаарынча онза кичээлгил салыр.

Тус-тус агрегаттарын болгаш ажалдарын автоматчыдарын чектерин, технологту чорудулгаларын автоматчыдарынча болгаш бүрүнү-биле автоматчытыг бүдүрүлгелерин тургузарыг шилчир. Дерилтен ырактан башкарып болгаш энергосистемаларга, нефтеросистемаларга база эске-даа бүдүрүлгө контролду болгаш башкарыганы телемеханизастаарын улам ынайт негтериди хандырар.

2. Бүдүрүлгө чорудулгаларын комплекслиг механизастаарын болгаш автоматчыларын калбаа-биле хөгжүдүр талазы-биле айтыгган хемчегер-биле холбаштыр технологту чорудулгаларын сайырагатайжылар болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижирер талазы-биле эргежок чугула ажалдарын харуга чорутар. Моон-биле кады хой күш үнөр ажалдарын ала-чурутун болгаш даштыктын техникамын дээр чедип алышкынынын деннелиге чедир чигиле тургаш, бүдүрүлгениң харуга чаш болгаш шуштургалары методтарын бот-деннелин дыка бедилер. Үлетпүрү механизастаарын болгаш автоматизациянын эргежок чугула чепсек-херекселдери-биле болгаш приборлар-биле хандырар; бар дерилгелерин болгаш механизаторын ажаллаарын дыка экижирер.

3. Үлетпүрүн адыларынч зайы-биле бүдүрүлгө чорудулгаларын механизастаар болгаш автоматчыдар талазы-биле даражында кол сорулгаларын кээр.

Кара металлургияга—марен суугуларын башкарып автоматчыларын, прокат, коксохимия, отка шымамын болгаш метиз бүдүрүлгенин технологту чорудулгаларын комплекслиг механизастаарын болгаш автоматчыларын дыка уугу хемчээлдери боттандырар база лонга суугуларын башкарып комплекслиг автоматчыларын киирер. Прокаттын болгаш хоолал провалын ажаллап турар 40-ден эвээш эвес станарын автоматчыларын боттандырар. Чер иштинин транспортун диспетчерден башкарыпче болгаш чер иштин-

век-саазын негтерин, арыг дүктөн кылган камволь негтерин, жаккард негтерин, штапель волокондан кышым болгаш платте кылыр негтерин, эр, херэжон ук кышым белк шынарлыг кылыктарын, торгу трикотаж иштин кептерин, дүк болгаш чартык дүк даштык трикотажын, дарааныга кылыктарын болгаш аны-бүрү хевир-майыктыг адиктерин үндүрүп көвүдөдүр.

Кылымал волоконларын калбак хемчээлдери бүдүрүп организастаар болгаш 1960 чылда оларын үндүрүп 330 муң тонна чедип, оларын иштинде капрон, хлорин, анид, лавсан болгаш нитрон хевирлерин синтетиктиг волоконларын 44 муң тонна чедип, азы 1955 чылдыңга дөмөдөргө 5 катеп көвүдөдүр. 1960 чылда шил-волокону 5 муң тонна болгаш даштык хеп кылыр кылымал алты-кешти—51 млн. дөмбөлүн метр хемчээлдери үндүрүп хандырар.

Кылымал волоконларын, ылангы синтетиктиг волокону бүдүрүп болгаш ажаллап кылыр талазы-биле, а ол ышкаш бүдүрүлгениң цехин кылыр болгаш чиг-эт чарыгаларын өсөөдүгүндүр турар технологиянын камналгалыг чорудулгаларын ажаллап кылыр талазы-биле эрке-шынчыл ажалдарын калбартыр. Пес-таазы болгаш чик үлетпүрүн бүдүрүлгелеринге чиг-эт чилирин дыка өсөөдүр.

Капитал туушукунуң күсөлү-биле 1956—1960 чылдар барык 3,166 муң аргыг эргилтерин, 95 муң аргыг станоктарын, а ол ышкаш 255 муң тонна кылымал волокону болгаш 85 млн. эжеш адиктерин бүдүрүп талазы-биле күчүлери ажалга киирер.

21. Аш-чөм үлетпүрүнүн талазы-биле көдө ажал-агый чиг-этин өтүр турар курааыларынга дүштүр аш-чөм бараанынын бүдүрүп улам ынайт көвүдөдүр, продукциянын шынарын экижирер болгаш асортиментини калбар-тырып, аш-чөм бараанынын шынарын баксыртпазын хандырар турар савалашкынында болгаш савалар шарымын-кынын эки хевирлерин негтериди кээр.

Мал саржаан ажаллап кылырын 56 хуу болгаш сүт продуктуларын 2,7 катеп көвүдөдүр.

Чигилерин болгаш үзүңүг негелде курааыларын алыр сорулга-биле 1956—1960 чылдарын дургузунда савал артыкчынын чигер чокталарын ажаллашкын аргазылар болгаш үзүңүг үзүңүлери эң үндүрүп алырын аргазын калбаа-биле негтериди хандырар.

Ажык далайга балын тыямын калбаа-биле эң икей-лиг хөгжүдөрин хандырар төлөө, балык үлетпүрүн балык тударынын амы үлөги уугу сундулары-биле ченсегээр-тин ажалын үргүчүлээр. Балыкты дилеп тыяар болгаш тулар уугу сундуларын радионavigация болгаш гидроакустик херекселдер-биле, а ол ышкаш балыкты тударын болгаш ажаллап кылыр механизастаарына херекээр эң чаш дериг-херекселдер-биле ченсегээр. Сайгарынага белеп продукциянын сундуларга белекээр болгаш порттарга чедир арганы берип турар соолуга тургузулгаларын-биле болгаш балыкты ажаллап кылырын дериг-херексел-биле ченсегелтиген балык тудар тударлар-биле балык үлетпүрүн хандырар.

Чүртүгү сүт хөмбөктеринге балык курааыларын хевээр артырар болгаш көвүдөдүр төлөө, балык курааыларын дагын бүдүрүпче черле таарымчалыг байдаларын экижирер, балыкты үлетпүр талазы-биле өстүрүп болгаш үнөлиг тыямын балыктарын климатка таарымчалыг улам ынайт хөгжүдөрин барымдалаш, балыктын комплекслиг сүт-мелноративтиг ажалдарын уугу хемчээлдери чорудулгаларын хандырар.

Аш-чөм үлетпүрүн бүгү адыларынга чиг-этин болгаш белеп продукциянын чидирин дыка куулаарын хандырар.

Адыгы беш чылдың чылдарын дургузунда капитал салышкынын күсөлү-биле барык дарааныңга хемчээлдери: хонуга 708 муң центнер чигер савалын болгаш 2,335 тонна үзүңүлери ажаллап кылыр талазы-биле; чылда 957 млн. лааза кат-дога болгаш фрукт консерваларын болгаш 300 млн. лааза балык консерваларын ажаллап кылыр талазы-биле, эчелгил 2,279 тонна этти, 313 муң лааза эт болгаш 379 муң лааза сүт консерваларын бүдүрүп талазы-биле база эчелгил 2,350 тонна сүтү быштак болгаш саржа кылдыр ажаллап кылыр талазы-биле бүдүрүп күчүлери ажаллап киирер.

де ажаллаар болгаш демир рудаларын база марганецтерин уугу шахталарын дашында кол-кол машиналарын болгаш механизаторын ырактан башкарыпче шилчиген боттандырар; кара металлургиянын арылап сайырадыр фабрикаларынга бүдүрүп чорудулгаларын комплекслиг автоматчыларын негтериди.

Өнүгү металлургияга—чес-хола үлетпүрүнө өң-кирер болгаш арылап кылыр суугуларын автоматчыларын доозар; коргучун-цинк, никел үлетпүрүнө болгаш ховар металлур үлетпүрүнө шахта болгаш хоолалачык суугуларын автоматчылар; арылап сайырадыр уугу фабрикаларга үрүмк-теп, бичелдир, флотация чорудулгаларын комплекслиг автоматчыларын негтериди, а ол ышкаш өнүгү металлургиянын кол-кол руниктеринге бүдүрүп чорудулгаларын контролаарын автоматчыларын болгаш руданы ажаларын болгаш чедирлерин чорудулгаларын, шахта иштинде долдурт ажалларын болгаш дуулаар тургузулгаларын ырактан башкарып боттандырар.

Хөмүр даш үлетпүрүн—хөмүр даш тыярын комплекслиг механизастаарын боттандырар-биле арылаар забойларга шыгыларын болгаш конвейерлерин жүдүрүп башкарып механизастаарын калбаа-биле негтериди, орту болгаш өйленчек черлерде чыдар хөмүр даш казын ажаллап кылырда хөмүр дашты оваларын механизастаарын баштайгы эчелгил Донец, Кузнецк болгаш Караганда басейнеринге доокаш, ону улам ынайт хөгжүдөрин хандырар. Белекел ажалларын кылырда хөмүр даш болгаш доурак чүдүрүп механизастаарын доозар. Чер иштинде ажаллаар, шахта дашында болгаш арылап сайырадыр фабрикаларда машиналарын болгаш мелноративтиг автоматчыларын болгаш ырактан башкарып бүгү хемчегер-биле калбартыр хандырар. Күчүдүр дерилгелерин ажаллап тургаш хөмүр даш казар черлерде ажалларын комплекслиг механизастаарын боттандырар. Даг иштинде казын турар черлерде мотал болгаш демир-бетон быжыгалашкынын быжыгалашкынын бот дешигил дыка бедилер болгаш быжыгалашкына херекээр ынайт чарыгаларын кылырар хандырар.

Фрезерлиг торфту тыярын комплекслиг механизастаар талазы-биле, а ол ышкаш торфту уштурар, чадарын, ажаап алырын болгаш кезектеп каанын чүдүрүп, транспорт, тула-бетелде болгаш дуулаар ажалларын механизастаарынч талазы-биле ажалдарын доозар.

Нефть үлетпүрүн—нефть скважинларын өрүмкээрде бадырар-көдүр ажалдарын механизастаарын болгаш автоматчыларын калбак хемчээлдери боттандырар; нефтин тыяар болгаш транспорттаар талазы-биле ажалдарын автоматчыларын доозар; ажаллап турар нефть болжаарыдыр заводтарга ажалдарын контролаарын болгаш башкарып автоматчыларын база чаш тургузуп турар нефть болжаарыдыр заводтарын комплекслиг автоматчыларын калбаа-биле негтериди. Нефть болгаш сүт тургузар скважинларын база нефтегаз дамчыдылгаларын ырактан болгаш чангыс черден башкарыпче кезектеп шилчигер боттандырар. Өрүмкелге суурларын тургузарга суурга-монтаж ажалдарын механизастаар болгаш разведкаларда өптеге-чазылга база көжүрүлгө дерилгелерин ажаллаар.

Электростанцияларга—гидроэлектростанцияларын телемеханиктиг башкарыпчын талазы-биле ажалдарын доозар; көл-көл энергетика системаларын болгаш уугу подстанцияларын 2—3 чылдарын дургузунда телемеханиктиг башкарыпче шилчигер. Адыгы беш чылда тулуп эгелээр олашкын-биле ажаллаар бүгү-ле электростанцияларга башкарыпчын комплекслиг автоматчыларын боттандырарын баш уугу кээр.

Машина туушукунуң—бүдүрүлгө чорудулгаларын, бир-и эчелгиле шуктулга болгаш дарааныга-тапталга бүдүрүлгенин механизастаарын болгаш автоматчыларын дык калбар-тыр. Дигин-биле кылыр болгаш масалыг бүдүрүлгө термиктиг суугуларын чыгы таарымчалыгын бүрүнү-биле автоматчыларын боттандырар; экилдерин турар моделдер айы-биле комплекслиг механизастаарын шуктулга цехин тургузар. Адыгы беш чылда 220-ден эвээш эвес автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумларын болгаш цехтерин ажаллаа киирер.

Электротехника үлетпүрүн—электромеханиктерин ажалларын автоматчыларын болгаш кабелдер бүдүрүп талазы-биле ажалдарын механизастаарын негтериди.

Радиотехника үлетпүрүн—радиоаппаратураларын массалыг кезектерин болгаш вакуум приборларын бүдүрүп калбаа-биле механизастаарын болгаш автоматчыларын хандырар.

Химия үлетпүрүн—цехтерин болгаш заводтарын, бир-и эчелгиле күтүрүлгө болгаш азоттуг кислоталар база калып-жиктен содалар бүдүрүп заводтарын комплекслиг автоматчыларын киирер; күтүрүлгө кислоталар бүдүрүпчын автоматчыларын цехин тулар болгаш ажаллаа киирер.

Туушукунга—чүдүр-дүжүр, чер ажалларын, а ол ышкаш конструкцияларын өстүрүпчын талазы-биле ажалдарын комплекслиг механизастаарын колдуула доозар, каасталга болгаш туушукун өске-даа ажалдарын комплекслиг механизастаарын бүгү хемчегер-биле хөгжүдүр.

Туугу материалдарын үлетпүрүн—руда эвес туугу материалдарын тыяарынч талазы-биле ажалдарын комплекслиг механизастаарын боттандырар. Цемент үлетпүрүнө бүдүрүлгө технологту чорудулгаларын, шифер, өртөкөн кылыктар, радиаторлар, санитар-техниктиг дерилгелерин болгаш эске-даа кылыктарын бүдүрүпчын шуштур-

III. Үлетпүрүг специализастаашкын болгаш кооперастаашкын талазы-биле

1. Нийтинин күш-ажылын бүдүрүчүлүгү өстүрүпчын темптерин дүгелдир, бүдүрүлгө чарыгаларын кылыр болгаш продукциянын шынарын бедилер сорулга-биле специализастаар турар бүдүрүлгелерге массалыг-шуштургалыг бүдүрүлгенин организастаар тургаш адыгы беш чылда үлетпүрүг специализастаашкын, кооперастаашкын калбар-тырып хандырар. Эң чаш технология буугаар специализастаарын бүдүрүлгелерге стандарттыг, чигелгил болгаш чангыс-ай кезектерин, бедилерин болгаш кылыктарын бүдүрүп хандырар. Адыларын, бүдүрүлгелерин база кезектер, бедилер болгаш кылыктар бүдүрүп министрстволар болгаш тус-тус бүдүрүлгелерин аразына ажалыг кылдыр хуваарын боттандырар.

Бүдүрүлгелерин кооперастаарын экономиктиг районнар-нын болгаш уугу үлетпүр төптерин деискездеринге боттандырарын барымдалаш, чүртүгү аны-бүрү экономиктиг районнарына специализастаарын бүдүрүлгелерин тургузар.

2. Үлетпүр бүдүрүлгелерин шой болгаш каң шуктулга-биле хандырар төлөө, адыгы беш чылда нийти күчүзү чылда 1,500 тонна шуктулга болуп турар эң чаш техника-биле дерилгенин специализастаарын 23 шуктулга заводтарын болгаш специализастаарын шуктулга цехтерин туушукунун баш уугу кээр, оон иштинде:

Төштүк районнарына—нийти күчүзү чылда 110 муң тонна шуктулга болуп турар 3-тен эвээш эвес шуктулга заводтарын болгаш Чебоксарыга тракторларын артык кезектерин кылыр заводга күчүзү чылда 40 муң тонна шуктулга болуп турар специализастаарын цехти;

Уралга—нийти күчүзү чылда 200 муң тонна кудуга болуп турар 4 шуктулга заводтарын;

Барынын болгаш Чөөн Сибиринин районнарына—нийти күчүзү чылда 400 муң тонна шуктулга болуп турар специализастаарын 6 шуктулга заводтарын;

Базастаарын районнарына—Петропавловскин ам тулуп турар прокат дерилгенин заводунга шуктулганын 3 цехтерин, оон иштинде күчүзү чылда 45 муң тонна каң болгаш шой шуктулга кулар 2 цехтерин болгаш күчүзү чылда 150 муң тонна шуктулга болуп турар 1 цехти Павлодарскин ам тулуп турар комбайн заводунга;

Муруну чүк районнарына—күчүзү чылда 70 муң тонна шуктулга болуп турар каң шуктул кударынын специализастаарын цехи Кременчукта тудар.

Оон алдыда 1956—1958 чылдарда каң, шой болгаш алжымик шуктулга бүдүрүлгенин талазы-биле районнарын базалар цехтерин, а ол ышкаш хентөөшкын болгаш ука-лей базар база шала суук турда хентээр арга-биле дараг-нап өлөтөөчү чүдүлери бүдүрүлгенин талазы-биле цехтерин организастаар болгаш 13 заводтарга шуктулганын балымын-кына, нийти болгаш кылдыр кулар болгаш каң шуктулга-нын ылаш шын кудар специализастаарын цехтерин тургузар.

Специализастаарын уугу шуктулга болгаш дарааныга-тапталга цехтеринин туушукунун шуктулга, дарааныга болгаш хентөөшкын кылырын күчүзү сайырадыр машина туушукунун заводтарын механиктиг ажаллап кылыр цехтеринин күчүзүгү өздөдөш мурван турар кылдыр боттандырар.

3. Улаус ажал-агыйн күчүзүг турбиналар, генераторлар, прокат станарын, үрүмк-теп-бичелдир болгаш эске-даа дерилгелерин белекээр уугу болгаш ховар дөн дарааныга-биле хандырар сорулга-биле күчүзү чылда 120 муң тонна дарааныга болуп турар дарааныга-тапталга заводун беш

рулга-механизастаарын чорудулгаларын автоматчыларын калбак хемчээлдери негтериди.

Ыш үлетпүрүн—ыш белекелерин кол ажалларын комплекслиг механизастаарын доозар болгаш дуулаар ажалларын калбаа-биле механизастаар; ыш кезер черден ыш белекээр талазы-биле аар болгаш хой күш үнөр ажалдарын уугу кезини ыш сөөртүр оруктарын болгаш ыш чып базаларын бөлүнчө шилчигер; ол черлерге ажалларын комплекслиг механизастаарын калбак хемчээлдери боттандырар. Ыш дажырынга хой чык сөөртүр болгаш уугу күштүг асосотүкүлери болгаш автомобилдерин ажаллаар. Ыш кескиндеринге ажаллаар электростанцияларын тулуп тургаш ыш белекээр черлерге быжыг энергетика суурун тургузар.

Саазын болгаш ыш болжаарыдыр үлетпүрү—целлюлоз-саазын болгаш гиролд бүдүрүлгенин кол технологту чорудулгаларын автоматчылар; ол бүдүрүлгенин үзүңк-тарын болгаш цехтеринин комплекслиг автоматчыларын боттандырар; мебель бүдүрүлгенин автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумун тургузар болгаш негтериди.

Пес-таазы үлетпүрүн—беш чылдың дургузунда пес-таазынын автоматтыг станоктарын парын пес-таазы станоктарын нийти санынч барык 60 куузуңга чедирер, бүдүрүлгө чорудулгаларын автоматтыг башкарып тургаш, цехтерин каастап кылырын шуктулуга-агитер аргазына, а ол ышкаш пес-таазы бүдүрүлгелеринге хой күш үнөр ажалдарын комплекслиг механизастаарын негтериди; хевир арылаар заводтарга болгаш хевир белекээр пунктуларга хой күш үнөр болгаш аар ажалдарын механизастаарын доозар.

Алты болгаш кичи кылыр үлетпүрү—хол-биле кылыр ажалдарын улам ынайт кылырларын хандырар болгаш алты чиг-этин ажаллап кылыр болгаш адиктер кылыр автоматтыг база чартык автоматтыг шугумларын негтериди.

Аш-чөм үлетпүрүн—балык тударын болгаш сайырадып кылырын комплекслиг механизастаарын калбартыр, бүгү балык заводтарын балыктарын механиктиг хулап алырчы болгаш сайгарыпче шилчигер хандырар, балык сайырадып кылырынчын талазы-биле 600-тен эвээш эвес автоматтыг шугумларын негтериди.

Кондитер болгаш хлөб аймаарын кылыктарын бүдүрүп 400-тен эвээш эвес шуштургалыг автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумларын тургузар.

Улуг болгаш ортук эт комбинаттарын мады өдүрүш механизастаарын шуштургалыг арга-биле сайырадып кылырынчын шилчигерин доозар, ону кылырда беш чылдың дургузунда 400 конвейерлиг шугумларын тургузар. Ак-сар-жаг бүдүрүлгенин 1,500 автоматтыг шуштургалыг шугумларын негтериди.

4. Бо талазы-биле ажалдарын планнын чорудар болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерин автоматчыларга эргежок чугула приборлар болгаш дерилгелер-биле хандырар сорулга-биле үлетпүрүн бүгү адыларынга бүдүрүлгө чорудулгаларын автоматчыларынчын перспективтиг планын ажаллап кылырын эргежок чугула деп санаар.

Чылдың дургузунда Уралга тулар болгаш нийти күчүзү чылда 95 муң тонна дарааныга болуп турар дарааныга-таптагалың 2 цехи Павлодарскин ам тулуп турар комбайн заводунга болгаш Петропавловскин прокат дерилгелери кылыр заводунга тудар.

4. Специализастаар шуктулга болгаш дарааныга-тапталга заводтарын болгаш цехтерин бар азы оларын тулуп турар районнарга турар машина туушукун заводтарынга шуктулганы болгаш дарааныга-таптагалыг үрүмк цехтерин турарын чорудулар.

Шуктулга болгаш дарааныга-тапталга заводтарын база цехтерин эң чаш дерилгелер-биле хандырар төлөө, чүртүгү аны-бүрү районнарына шуктулга дерилгелер кылыр чаш заводтарын болгаш шуктулга база дарааныга-тапталга цехтеринин механизастаарынчын чепсек-херекселдин белекээр заводтарын тудар.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин алдыгы беш чыл планынын талазы-биле СЭКП-нин XX съездинин директивалары

(Уланчы).

IV. Көдө ажил-агый талазы-биле

1. Чер болгаш мал ажылының бүтүтүрүшүнүн хандырар. 1960 чылда тарааның нити чыыдаларын 180 млн. тонна (11 млн. пуд) чедирер. Беш чыл дүргүзүндө техниктиг культураның, картофелдин, ногааларнын нити продукциянын болгаш мал ажылының продуктуларын дараазында хемчээлерге көндүрүр:

1955 чылга деңгээрге
1960 чылга хуу-биле

Чиг-хөвөн	156
Лен-волокно	135
Чигир сөкбазы	154
Картофель	185
Ногаалар	218
Эт	200
Сүт	195
Куш чуургазы	254
Дүк	182

2. Агрономия эртеминин болгаш муракчы дуржулганын чедикширинин калбаа-биле ажылдарына үндэзилеш, көдө ажил-агый бүдүргүзүшүн чорударының культуразын үргүзүп бейдир, чер-черин байдалдарына эң-не продукттуг үвүштөргө культураның болгаш сорттарын, а ол ишкеш малдык чүзүннерин болгаш уксааларын негедирер; колхозтарга болгаш совхозтарга көдө ажил-агыйның яны-бүтү азырларын шын таарыштырып боттандырар.

Көдө ажил-агыйның түс-түз азырларын ажил-агыйга ажыктыг кылдыр таарыштыр тургузарын база район бүрүзүнчү бойгус болгаш экономиктиг байдаларын барымдаалап тургаш чүртүгүн райондарының айы-биле, а районга—куш-ажылың болгаш акша хөргөңлерин эң эвээш чарыдалары-биле ажылга черлеринин 100 газына хамаарыштыр продукция үндүрерин дык көндүрүп дөш колхоз, совхоз бүдүргүзүн бойгус болгаш экономиктиг байдаларын барым-даалап, чер ажылын база мал ажылын специализацияларын хандырар.

3. Көдө ажил-агый культураның өстүреринин агротехниказын бүтү хемчег-биле экижидер, хөвөнниң, тарымал тооруктуң, куурузаның болгаш олуруг аразын ажылдап кылдыр негедирер өскө-даа культураның тарылгазының дөрбөлчүн болгаш дөрбөлчүн-уланчак аргаларын калбаа-биле ажылдар; хөп олуругу культураның өстүрер болгаш ажаап алыр талазы-биле ажылдарын комплексилг механизацияларын негедирер. Уреини ажылының хөгжүдүшкүчүн узуткаар, көдө ажил-агый культураның аргык дүжүтүг, бейи продукттуг сорттарын, хөвөнниң бейи дүжүтүг сорттарын, хөй чигирлиг чигир сөкбазының сорттарын, тарымал тооруктуң бейи түстү болгаш эрте быжар сорттарын бүдүргүзгө дүргөдөң шингээдиң азырын болгаш негедирерин организастар.

Минералдыг удобрениелерин, а ол ишкеш чер-черин удобрениелерин: азот, торфту, иридилер холмузун, хүлдү ажылдарын экижидер. Көдө ажил-агыйга торфтуң үлөтүр тынышын калбартыр. Бактериалдыг удобрениелерин бүдүрерин дык улагаттар, суук азоттуг удобрениелерин бүдүрерин хандырар. Көдө ажил-агыйның хөргөңлери хандырар хемчээлерге чугайын үлөтүр талазы-биле бүдүрерин организастар.

4. Тараа ажил-агыйын улам ийиң көдүрүр төлөөдө, 1956 чылда кур болгаш куруккан черлерге тарылгаларын 30 млн. гадан эвээш өскө чедирер база улуг капитал салымшыкынар негедирер болгаш эки, туруштуг дүжүтү ап болур кур болгаш куруккан черлерин шингээдиң азырын Сибиринин, Уралдын, Ираккы Чөөн чүтүтүн, Поволженин, Казакстанын, кара хөргөңнүг өскө куржагың райондарына болгаш чүртүгүн өскө-даа райондарына уламчылар. Тараа культураның дүжүтүгүн дык бейдирер база эң дүжүтүг болгаш тарааның шынарын талазы-биле үнелиг тараа культураның райончулук сорттарын чүзүннерин тарырыңче чоокку чылдарда бүтү-ле черлерге шилчир. Эң дүжүтүг культура болур куурузаны негедирер болгаш 1960 чылда колхозтарга, совхозтарга куурузаның тарылга шөдөрүн 28 млн. гадан эвээш өскө чедирер. Куурузаның хайнактаан үзүннерин бири ээлчеге совхозтарга, база ол ишкеш селекция станцияларына болгаш колхозтарга калбак хемчээлерге бүдүрерин организастар.

Дүжүт ажаап алышкынын болгаш, кадалаалың үеинде тарааның чидиргелерин шингээдиң кызырар; тараа айызынын культураның дүжүт ажаап алышкынын чүртүгүн Европа көзөгөң 10 ажил үннеринден хөй өскө хуусада, Сибиринин болгаш Ираккы Чөөн чүтүтүн райондарына 7—8 ажил үннеринде чорудар.

Тараа культураның ажаап алыр тарааны баштай кескеш, оң соонда бастырар арганы дүжүт ажаап алышкынын үеинде чидиргелер-биле демсидиң хөргөңгө калбаа-биле ажылдарыңче онза кичээңгейи салыр.

5. Хөвөн дүжүдүн улам ийиң бейдирер хандырар, ийиң чарда хөвөн тарып турар жохундаг колхозтарга дүжүтү бейдирер, а ол ишкеш суггарыга четкиң-биле ажал-агыйга турар черлерин-даа, чаз суггарыга черлерин-даа шингээдиң ап тургаш, суггарыг черлерге хөвөн тарылгаларын калбартыңче онза кичээңгейи салыр.

Ленүүн дүжүтүүн дык бейдирер болгаш тарылгаларын калбартыр, лөн биле конопля продукциянын бараанын чорудуу улагаттар болгаш шынарын (дугарынын) шингээдиң экижидер, чидиргелерин ууттаар болгаш лөн биле конопля саванын белекет кылдырың үлөтүр арганыңче онза калбак хемчээлерге шилчир.

Чигир сөкбазынын тарып өстүреринин кол райондарын, хамыктын мурунла Украин ССР-ге, а ол ишкеш РСФСР-нин, Белорус ССР-нин, Литва ССР-нин болгаш Латвия ССР-нин чигир сөкбазынын өстүрерин таарыштыр байдалдарын сөкбазы тарылгазы хөгжүп турар райондарына оң дүжүтүүн бейдирер болгаш тарылгаларын калбартыр.

6. Сүт продукттарына болгаш ногааларга хоорай чоңу-нун өзүп турар негедирерин хандырар төлөөдө, улуг хоорайларын болгаш үлөтүр төңгөрүн долгандыр турар сүт-ногаа зоналарын калбартыр база чаз зоналарын тургузар. Ол зоналарга чаз совхозтарын организастар, а ол ишкеш эрге-жок чугула таарыштырар хоорайлар чанынын совхозтарын сүт, картофель болгаш ногаалар бүдүрерин специализациялар. Үлөтүр черлеринин болгаш электростанцияларын чыгыш аймакынын чыгышкың черлерге, парниктерге калбаа-биле ажылдагылаң, оларын тудушкунун калбартыр. Хоорайлар чаны зоналарын колхозтарга болгаш совхозтарга картофельдин, ногааларын эрте быжар сорттарын бүдүрерин көндүрүр.

7. Чимистерин, каттарын болгаш виноградың чымы-дазын бешк беш чыл-биле деңгээрге алдыгы беш чылда 1,5—2 каттан эвээш өскө улагаттар. Чимис болгаш виноградың өстүрер черлерин четкиң калбартыр, ол черлерге чимистиг ийиштарын болгаш виноградың олуругу материалын дөре сорттарын дык улуг хемчээлерге өстүрүп үндүрерин хандырар. Ажылчын, албан-хаакчыларын кол-лективтиг сад ажылын болгаш колхозчуларын кыдын чаны-нын участоттарында сад ажылын бүтү хемчег-биле хөгжү-дөр.

8. Торгу ажылын, ылангыя Узбек ССР-ге, Туркмен ССР-ге, Тажик ССР-ге, Украин ССР-ге, Молдав ССР-ге болгаш Азербайжан ССР-ге дык калбартыр. Торгу аргып кылдыр куртувун дүргөң бүдүрерин 1960 чылда 38 муң тон-на чедирер.

9. Колхозтарда нитинин мал ажылының база совхозтарда мал ажылын бүтү хемчег-биле хөгжүдөр. Эң бүдүрерин хамыктын мурунла мал ажылының эң дүргөң өскө азырын болур хаан ажылын хөгжүдүп тургаш көндүрүр; чүрткэ эң бүдүреринин нити хемчээңгө хаан эңиниң бот дең-гээң 50 хуу чедирер, эңкир болгаш бекон болур кылдыр хаанарын хемчегеринин артык ажылынын анаа ажыл-даар.

Казакстанын, Сибиринин, Алтын Поволженин, Сөңгү Кавказын ишкээргө хову райондарын колхозтарын болгаш совхозтарын база чалгаар үгөн хемчегерин суур-луг Ираккы Чөөн чүтүтүн райондарына эңкир мал ажы-лын хөгжүдөр. Ийиштыг болгаш малды доруктарын болгаш олардын семиртирин ол сорулгаларга тускайлап тургускан ажил-агыйларга организастар.

Тараа ажил-агыйн хөгжүдүп колхозтарга бар турар куш ажылының фермаларын калбартырын, чаз улуг ферма-ларын тургузарын, а хөй санын турм суггарың районна-га суг куурун баш санын көндүрүп сүмөлдөр.

РСФСР-ин болгаш Украин ССР-ин эргиден хөй ажылдыг райондарын нарын болгаш чартык-нарын дүжүт хөй ажы-лын улам ийиң хөгжүдөр, а ол ишкеш Чөөн Сибиринин, Казак ССР-ин, Киргиз ССР-ин, Азербайжан ССР-ин, Грузия ССР-ин, Армян ССР-ин райондарына нарын бол-гаш чартык-нарын дүжүт хөй ажылын бүтү хемчег-биле хөгжүдөр хандырар. Узбек ССР-ге, Тажик ССР-ге, Тур-кмен ССР-ге нарын болгаш чартык-нарын дүжүт хөй ажы-лын хөгжүдөр болгаш аргаларын калбаа-биле ажыл-даар. Эңкир-дүжүк хөй ажылын чүртүгүн сөңгү-барын болгаш төп райондарына, каракул, алгы тон кылдыр бол-гаш эңгээл-агый хөй ажылын оң негедирер райондарына көндүрүр. Колхозтарга болгаш совхозтарга бир холдан ор-тумак дүк кыргыдазын 27 хуудан эвээш өскө бейдир.

10. Бүтү чүзү малдарын болгаш куштарын эргежок чу-гула хемчег-биле, а ол ишкеш колхозчу ергелерин бот-тарың өңү малына колхозтарын чөмөр үндүрүп бөзөр, колхозтарга болгаш совхозтарга хемчегин магалдап кур-лазырларын тургузарын бүтүн хандырар кылдыр колхозтар-га болгаш совхозтарга хемчег бүдүрерин дык улагаттар.

Кара хөргөңнүг өскө куржагың райондарына клеверин база Ортаақы Азиянын райондарына, Казакстанын му-руну райондарына болгаш Кавказыңге люцернаның тарыл-галарын калбартыңче, дүжүтүүн бейдирерче онза ки-чээңгейи салгаш, хөй чылдыг болгаш чангыс чылдыг си-генер эки дүжүттерин берип турар райондарга ситен та-рылгалын хөгжүдөр.

Латвия ССР-ге, Литва ССР-ге болгаш Эстон ССР-ге, а ол ишкеш РСФСР-ин сөңгү-барын райондарына хөй чылдыг үнер сигенер тарып ситен шөдөрүн болгаш олардын тургузар. Чалгаар үгөн ситен шөдөрүн болгаш олардын эңкир талазы-биле ажалдарын калбак хемчээлерге чорудар. Малдын холушак хемчегин бүдүрерин үш—дөрт каттап улагаттаргаш, ийиң хемчег кылдыр үлөтүрүп хөгжү-дөр хандырар.

11. Беш чыл дүргүзүндө суггарыг черлерин шөңү барыс 2,1 млн. га, оң иштинде суггарыга системаларын эде тургузарынын болгаш суггарыга четкиңде ажал-агыйга турар черлерин суг-биле хандырарынын күсөл-биле — 800 муң га, чаз суггарыг черлерин күсөл-биле — 1,3 млн. га көндүрүр.

Беш чыл дүргүзүндө 3,1 млн. га кургактан черлерин, оң иштинде кургакка четкиң эде тургузарынын болгаш каттап тургузарынын күсөл-биле 2 млн. ганы, чаз кургак-тан черлерин күсөл-биле — 1,1 млн. ганы шингээдиң азыр.

Суг чок райондарга барыс 80 млн. га шөлгө олардын сугандарын талазы-биле ажалдарын боттандырар, ол ху-гайында сугандарын системаларын болгаш хемчээлешки-нерин тудушкунун, а ол ишкеш малдык болгаш чурт-талга ораң-саваларын тудушкунун калбартыр.

Хөвөн бүдүрерин улам ийиң дык көндүрүр сорулга-биле чуртка хөвөн ажылынын эң улуг районун кыска хуусааң иштинде тургузуп алыр, оң боттандыра Голландия хо-вузунда үнүш-дүжүтүр кур черлерин суггарык болгаш шин-гээдиң алыр талазы-биле чогуур ажылдарын чорудары эрге-жок чугула деп санаар.

12. Көдө ажил-агыйн механизацияларын денделин дык бейдир. 1956—1960 чылдарда 15 айт күнчеге шил-чидерге 1.650 муң хире тракторларын, оң иштинде хөп олуругу трактор (күжүгө санаарга) 680 муң, 560 муң тара-а комбайнларын болгаш тараа культураның баштай кескеш, сөүгүдө бастырып ажаарына хереглээр 180 муң жаткаларын (виндрузерлерин), комбайнча тараа дамчырар 400 муң шуулукчуларын, а ол ишкеш кууруза ажаап алыр болгаш ситос ажаап алыр 250 муң комбайнларын кө-дө ажил-агыйга бээр.

Тараа болгаш хөп олуругу техниктиг культураның өстүрер талазы-биле ажалдарын, а ол ишкеш садтарда бол-гаш огуторларда ажалдарын механизацияларын көдө ажил-агыйга хандырар кылдыр эң-не камналыг дизельдиг тракторларын болгаш чаз конструкцияларын комбайна-рын, резина дүжүтүг тракторларын, башкарынын гидрав-ликтиг системалыг аскалыг болгаш чартык аскалыг көдө ажил-агый машиналарын көдө ажил-агый бүдүргүзгөңгө калбаа-биле негедирер.

Көдө ажил-агый бүдүргүзгөңгө электроэнергиянын кал-баа-биле ажылдарын хандырар, оң боттандыра колхоз-тарын болгаш совхозтарын күрүнчеге электростанцияларын четкиңне каттыштырың-биле хөргөңлөтүр, колхоз-тарын, совхозтарын улуг кыржылгези-биле районнар ара-зынын болгаш райондарын одалгалыг база гидроекто-

станцияларын тулушкунун организастар. Доктамаал үнер дөстөрдөн электроэнергиянын алыр электржыткан кол-хозтарын санын беш чыл дүргүзүндө ийи каттап көү-дөдир болгаш совхозтарын, МТС-терин электржидерин доо-зар.

Машина-трактор станцияларын болгаш совхозтарын техниканы ажылдарын экижидер, тракторга болгаш тараа комбайнына хунде ажалдап кылдырын беш чыл дүргү-зүндө 30—35 хуудан эвээш өскө бейдир.

Колхозтарга көдө ажил-агый бүдүргүзгөңгө бүтү амыр-ларын хөгжүдөр болгаш колхозтарын организастар-ажыл-агый талазы-биле улам ийиң быжылында машина-трак-тор станцияларын ролын бейдир. Көдө ажил-агый про-дуктуларын бүдүреринин болгаш белектеринин планарын күсөөдир дөш, үнүш ажылында болгаш мал ажылында улуг күш үнер ажылдарын механизастары дөш машина-трактор станцияларын харымсалгын бейдир. Механиза-торларын тускай мергезең ажалдарын калбаа-биле дап-кырылаң, колхозтарга бүдүргө талазы-биле дузаны кал-бартып тургаш, МТС-терин доктамаал ажылчыларын бүтү чылдыг дүргүзүндө долу ажылдарын хандырар.

МТС-терге камналыгын чорудуу шынтыг сагыр, трак-тор ажалдарын бот-үзөңин барыс 16 хуу чингидерин чедип алыр болгаш МТС-терин ажалдап берген дөш на-тура төлөвиринин чорудуу эсугаар ап турар көдө ажил-агый продукциянын центер бүдүргөңгө күрүненин чарыг-даларын дык кызырар. Машина-трактор станцияларын бот оруга-чарыгалыг болуруңче шилчидерин 1956 чылдан эгелээр.

13. Колхозтарын организастар-ажыл-агый талазы-биле улам ийиң быжылынын, муракчы көдө ажил-агый техниканын негедиреринге, ажалчын күжүн эң долу болгаш ажыктыг ажылдарына, колхозтарга күш-ажылдыг төлөвирин орга-низастарын болгаш чорудуучуларын экижидеринге үндө-лөш күш-ажылдыг бүдүргүзүшүн бейдирер хандырар. Колхозтарга күш-ажылдыг бүдүргүзүшүн бейдирерге чугу-ла ийиң болур ай санында колхозчулар авансы тысырын калбаа-биле ажылдар. Колхозтарын удуругу кадрлар-биле быжылаар ажалды үргүзүлгөң, массалыг колхозчу кадр-ларын белектеринин шынарын экижидер.

14. Совхозтарга көдө ажил-агый продукциянын бүдүр-ерин алдыгы беш чылда дык хөгжүдөр хандырар база сов-

V. Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле

Демир орук, суг, автомобиль болгаш агаар транспорту-нун техниктиг денелин улам ийиң көдүрерин, демир оруктарын калбаа-биле электржидерин болгаш транспор-туң бүтү хөвөрүн амы үнүш эң-не депшилагың до-комотивтерин-биле болгаш шимчээр составтын өскө-даа хөвөрүн-биле хөсөгөзөрүн транспорт талазы-биле алдыг беш чылдыг планынын эң-не чугула сорулгаларын деп са-наар.

Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле 1956—1960 чылдарда дараазында кол онааларын доктаалыр:

1. Демир орук транспорту талазы-биле демир орук-туң чык эргилдизин 1.374 миллиард кире тонна-километр чедир, азы 1955 чылдыгыга деңгээрге 42 хуу көндүрүр. Демир оруктарга ырак сөөртүлгелерин бүтү хемчег-биле кызырар болгаш чык сөөртүлгезин чингидерин хандырар.

Орук ажил-агыйын күштөдирер болгаш чаартыр та-лазы-биле хемчеглерин боттандырар. Демир оруктарын амы ажалдап турар четкиңне 65 муң километр хире чаз реалытерин, оң иштинде ага хөвөрүнүн 58 муң кило-метр реалытерин салыр. Беш чылдын төңүзүндө үрүм-кө-төң даш кырында туткан оруктарын үзүнүн 61 муң километр чедирер. Реалы ажаңга дөкөй салыр ийиштар-нын эңилээр хуусааң уламыр талазы-биле эргежок чу-гула хемчеглерин боттандырар болгаш дөкөй салыр демир бетон салгыларын калбаа-биле негедирерин хандырар.

Демир оруктарын эрттирер арганы бейдир сору-лга-биле 1960 чылда бүтү чык эргилдизинин 40—45 хуудан электровозтар болгаш тепловозтар күсөөткөн ту-рун дөш электровозтарын болгаш тепловозтарын калбак негедирер арга-биле демир орук транспортуна тыртар күштөргө техниктиг чарыгалыгын талазы-биле ажал-дарын боттандырар. Беш чылдыг дүргүзүндө демир орук транспортуна 2.000-дан эвээш өскө электровозтарын, оң иштинде түс бүртүз 5.700 айт күштүг сөс эвээтк 400 электровозтарын, а ол ишкеш магистралың ийи сек-циялыг 2.250 тепловозтарын бээр.

Күтүгүт чаз локомотивтерин тургузарын хандырар. 1956—1957 чылдарда күчүзү 2.500—3.000 айт күштүг чангыс секциялыг чык тепловозтарын, база пассажир тепловозтарын болгаш электровозтарын, а ол ишкеш газотурбовозтарын дуржулга хөвөрүнүн төлөвирер бол-гаш белектер.

Күтүгүт дөкөй одалгалыг тепловозтарын ажылгаар талазы-биле хемчеглерин ажалдап кылдыр болгаш чору-дар. Электровозтар болгаш тепловозтар септөрүнүн суурун тургузар.

Беш чылдын дүргүзүндө демир орук транспортуна 255 муңдан эвээш өскө чык вагондарын, а ол ишкеш 18,6 муң пассажир вагондарын бээр. Демир орук паркын куурунун хөмчөң улагаттарын шынтыгыг вагон-биле, механиктиг суоушкунун, электри одалгалыг ийи-сөөк өтпөс вагондар-биле, ишкери бейткен цистернер-биле, а ол ишкеш агаар өйгээр таарыштыргалыг цельнометал-лит пассажир вагондары-биле долдуруп четчелээр.

1957 чылда чык вагондарын паркын автоматтыг кожарыңче шилчидерин доозар. 1959 чылда демир орук-тар паркына бар турар төмөк чок вагондарын автово-зотар-биле деринин доозар болгаш вагондарын ажил-гал паркын сайыраткан автоматтыг тормозтар-биле хөс-сөгөзөрүнчө кидер.

Эң чугула угланымшкынарга, ылангыя Уралдын болгаш Сибиринин, Уралдан Поволженин, Төптүн болгаш Чөөн чүтүтүн райондарыңче үнер оруктарын, Донбассын, Кавказын болгаш Ортаақы Азиянын райондары-биле Төп-түн, а ол ишкеш Донбассын демир оруктар харылзаала-рында демир оруктарын эрттирер арганын дык сай-зырдыр талазы-биле эргежок чугула ажалдарын боттан-дырар.

Барыс 6.500 километр чаз демир оруктарын, азы беш-беш чылдыгыга деңгээрге 2,1 каттап улуг хемчээлди демир оруктарын туудор. Оң аяңда, кур болгаш куруккан черлерин шингээдиң ап турар райондарга 935 километр кы-заа шугуңуң демир оруктарын тургузар. Кыдат Улус Рес-публика биле Совет Эвезилин харылзаанын чаз угланымш-

хостарын болгаш дузалаар ажил-агыйларын күрүнчө ду-жаар тарааны 1960 чылда 915 млн. пуд, ээти—1,5 млн. тонна, сүтүтү—6,8 млн. тонна, дүктү—79,2 муң тонна бол-гаш куш чуургазын — 2 млрд. кезек чедирер.

Көдө ажил-агый культураның дүжүтүүн болгаш мал ажылының продуктуларын бейдиреринин база совхозтарга быжылаттыңан ажалдап черлерин улам ажыктыг кылдыр ажылдарынын арганы-биле 100 га көдө ажил-агый ажал-дал черлеринге хамаарыштыр үнүш ажылынын болгаш мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин көндүдирер совхозтар-нын эң чугула сорулгаларын деп санаар.

Көдө ажил-агый продукциянын бүдүрерин өстүреринге, черин болгаш бүдүргүзгөңгө бүтү хөсөк-хөргөңлөдөр ажал-агыйга кылдыр болгаш оруга-чарыгалыг болур чо-рукту быжылаарында болгаш продукциянын бот-үзөңин чингидеринге үндөлөш совхоз бүртүгүн ажалын бе-дик оругалыг болдурун хандырар.

15. Ийиң ажил-агыйнын талазы-биле беш чыл дүргү-зүндө 190 млн. га шөлгө ийиң таарыштыргалыгын ажал-дарын боттандырар, ажил-агыйга үнелиг болгаш дүргөң өтүчүл ийиң уксааларын 3 млн. га чедир өстүрер; 3,8 млн. га чедир шөлгө ийиштин чалгаар чаартынын үнерин де-кир талазы-биле ажалдарын чорудар; ийиң болгаш элө-зениң черлерге 370 муң гадан эвээш өскө камгалап ийи-тарын олуругурун чорудар, а ол ишкеш колхозтарын болгаш совхозтарын черлеринге 560 муң га хову камгалаынын ийи куржылларын тургузар.

16. Көдө ажил-агый культураның дүжүтүүн бей-дир болгаш мал ажылынын продуктуларын улагаттар айт-тырларын ажалдап кылдыр көдө ажил-агый өргөңлөң эң чугула сорулгаларын деп санаар. Көдө ажил-агыйнын шын чо-рударынын, хөргөң-климаттыг зона бүртүгүн хөргөңлөң ажалдыг тарылга ээлчештирилелерин негедиреринин, көдө ажил-агый бүдүргүзгөңгө шын таарыштыр тургузары-нын, хөргөң ажалдап кылдырынын системаны экижидер-инин, көдө ажил-агый культураның селекция болгаш үзөңин ажалын экижидеринин, удобрениелерин ажалдары-нын эң ажыктыг аргаларын хөргөңлөң, мал ажылында үрелел ажалын экижидеринин айттырларын ажалдап кы-лырыңче, а ол ишкеш колхозтарын, МТС-терин болгаш совхозтарын экономиказынын айттырларын ажалдап кы-лырыңче онза кичээңгейи салыр.

кың-биле хандырар Алма-Ата — Госграница районунга демир орукту туудор.

Хөй чык сөөртүр чугула угланымшкынарын болгаш дагыш шугунарнын, а ол ишкеш пассажир шимчээ-нани шашкын болур турар демир орук магистраларын бол-гаш улуг үлөтүрүгү төп черлерин хоорайлар участка-рын чоокку 10—15 чылдарын дүргүзүндө электри сөөртүлгезин шилчидерин боттандырар. Алдыгы беш чылда 8.100 км. электржыткан шугунарны азы бешк беш чыл-дында 3,6 каттап хөй шугунарнын ажалга-биле кидер.

Барыс 6.600 километр, азы бешк беш чылга боозарга 40 хуу хөй ийиң оруктарын туудор.

Станция оруктарын нити үзүнүн 1960 чылда ажал-лаа демир оруктарын үзүнүн 49 хууңга чедир немей улагаттар. Станцияларын болгаш бейдирерин сайзыра-дыр, сортировкалар станцияларын туудурун болгаш ме-ханизациянын талазы-биле ажалдарын чорудар. Бүдүргөңгө чорудулаарын улам ийиң автоматтыг сорулга-биле де-мир оруктарын автоблокировка-биле, диспетчер централи-зация-биле болгаш автоостаналар-биле барыс 15 муң кило-метр дүртүгү кылдыр дерин; электри централизация-биле 18 муң айттыр согунарнын дерин. Радио харылза-зынын улам ийиң хөгжүдөң хандырар болгаш демир оруктарга теледененин ажалдарын эгелээр.

Хөй күш үнер чорудулаарын болгаш бири ээлчеге оруктарын септээр чазыра чазыра талазы-биле ажалда-рын, чык чүдүрер болгаш дүжүр ажалдарын улуг хөм-чээлди-биле механизастар, 1960 чылда станция